

הישיבה החמש-מאות-ושבעים-ותשע של הכנסת השלישית

יום שלישי, י"א שבט תשי"ט (20 ינואר 1959)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.04

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

קון פקודת השטרות, תשי"ט — 1959. כן הונח לקריאה ראשונה: חוק יסוד: הכנסת (תיקון), הצעת חברי הכנסת נ. ניר, נוסף לכך הונחו על שולחן הכנסת: מסקנות ועדת הכספים בענין „קריאת מטבעות ישראל בשמות שהיו לבני ישראל בימים קדמונים בשבתם על אדמתם“. בהתאם לנוהל תצורפנה המסקנות כנספחות „לדברי הכנסת“.

היו"ר א. י. גרינברג:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. מזכיר הכנסת יודיע לנו על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת מ. רוזני:
ברשות היושב-ראש, אני מתכבד להודיע כי מטעם הממשלה הונח היום על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה: חוק בדבר הפעלת רכב מנועי בבנין, תשי"ט — 1959; חוק לחי

ב. חוק הרשויות המקומיות (אגרת העברת מקרקעין), תשי"ט — 1958:

חוק לתיקון פקודת מס הבולים, תשי"ט — 1959

(המשך הדיון)

דמי ההעברה, חוץ ממס שבת מקרקעין, היתה צעקה כללית שזהו תשלום גבוה מדי. דובר על כך לא פעם גם בוועדות, והובטח שתחול הקטנה בענין זה. אולם אגב ההקטנה הזאת באים להכביד על אנשים קטנים על לא עוול בכפם, על ידי העלאה של 50% בדמי ההעברה שהיו מוטלים עד כה. כל השיבושים האלה או רובם אשר קמו מאז קום המדינה, טרם נעשתה בהם ההעברה. ויהיה על הציבור הגדול הזה, שודאי מגיע ל-100—150 אלף איש, לשלם את המס המוגדל.

עם קבלת החוק הזה מעלים לציבור זה את המס המוטל ב-50%, וההעלאה נעשית לא רק פעם אחת, כי זה נוגע גם לתכירת משנה. הרבה שיכונים או חברות משמשים כחוכרים ראשונים, והמשתכנים — כחוכרי משנה. פירוש הדבר שהחברת המשכנת תצטרך לשלם את המס פעם אחת, ולאחר זאת תעשה חווה חכירת משנה עם המשתכנים. או יצטרכו המשיכנים לשלם את המס עוד פעם, כי מה שהחברה משלמת, אינה משלמת מכספה, אלא מטילה זאת על המשתכן.

בדברי ההסבר נאמר שנעשים כיום מעשי מרמה. אדם קונה דירה וצריך לשלם 6%. הוא מעדיף לעתים לקבל את הדירה כחוכר ל-99 שנים. משום כך מעלה האוצר את האיגרה גם לגבי חכירה, כדי למנוע קומבינאציות כאלה מצד בעלי הקרקעות. אינני יודע כמה הם, בדרך כלל אני בדעה שיש לנקוט בכל האמצעים נגד מעשי מרמה הנעשים כדי להיפטר מתשלום מס. כאמור, אינני יודע כמה הם, אבל בגללם יצטרך לסבול ציבור גדול של חוכרים, והרבה נוגע לרבות אנשים. יש לזכור כי ציבור המשתכנים בעלי הדירות הם הרוב במדינה. והם משתכנים על אדמת הקרן הקיימת או על אדמת הממשלה, כלומר על אדמות רשות הפיתוח. מדוע צריכים אנחנו לענוש אותם בגלל רמאים שישנם במדינה.

אני רוצה, להוסיף, שהדבר הזה פוגע ויפגע בעיקר בעולים חדשים. אנחנו מתכוונים עכשיו לעליה ואנחנו מוציאים הרבה כספים לבניית שיכונים. אין אנחנו יכולים לנהוג אחרת אלא לבנות שיכונים ולהעבירם לרשות המשיכנים. בכל אופן בחלק מסויים של המדינה אין מוסרים את הדירות לשכירות. אלא מעבירים אותן בדרך של מכירה,

היו"ר א. י. גרינברג:
אנו ממשיכים בדיון על חוק הרשויות המקומיות (אגרת העברת מקרקעין) ועל חוק לתיקון פקודת מס הבולים. אחרון המשתתפים בדיון — חברי הכנסת קלמר.

משה קלמר (המפלגה הדתית-לאומית, המזרחי — הפועל המזרחי):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא אציע להחזיר את החוק לממשלה, קודם כל מפני שאני רואה בו דבר טוב בכך שמרכיבים ברשות אחת את ענין מסי ההעברה, ולא יהיה עוד צורך שהעירייה תטיל היום סכום זה ומחר סכום אחר, אלא שקובעים מראש כי הממשלה תגבה את הכל, ותהיה חלוקה בינה לבין הרשויות המקומיות. אמנם יש להתיר על עצם התשלומים המיותרים כמו מס שבת מקרקעין. הוכיחו זאת את מול, ואינני רוצה להיכנס לזה, היות שאנחנו עומדים לסני הדיון על התקציב, ואם כי זהו סעיף קטן מאד, כדאי יהיה להקדיש לו כמה משפטים בדיון על התקציב. אבל עצם המגמה של הקטנת התשלומים וריכוזם תחת רשות אחת, היא כשלעצמה דבר טוב.

אלא שאני חושב שזהו שטר ושובר בצדו. הממשלה רוצה מצד אחד להקל על אלה שקונים או מעבירים מקרקעין, על ידי הורדת המס מ-6% ל-4.5%. אולם מצד שני, אגב כך היא עושה דבר שיפגע בהמגזר עם, אנשים קטנים, אשר בקושי הגיעו לדירה לא על אדמתם הם. לו היו רוצים לקנות את האדמה, לא היו יכולים אף פעם להגיע לכך. הם בנו על אדמת האומה, על אדמת הקרן הקיימת, על ידי חכירה. המדובר הוא בהמונים, הייתי אומר במאות אלפי משתכנים. עד עתה צריכים היו לשלם מס של 3%, וגם זה היה מס גבוה ומכביד למדי. כי מי שקרוב לעניים אלה יודע כי החוכר או המשתכן על אדמת הקרן הקיימת משלם מדי שנה בשנה דמי חכירה, והוא אינו בעל בית, וברצותו להעביר את רכושו הוא נתקל בקשיים ואף בתשלומים שונים. לכן מן הדין היה להקטין את השיעור, של 3%.

מה באה הממשלה לעשות? היא רוצה לעשות הסדר אשר תהיה בו הקטנה, כי אמנם לגבי 6% — אם להוסיף לזה אותו אחוז במקרה של משכנתה, פירוש הדבר 7% —

בחשבון. וכדי לעשות יוצא מן הכלל לגבי מקרים יוצאים מן הכלל אומרים — ולפי דעתי, בצדק — שהתשלום יהיה שווה בכל שטח המדינה.

אבל נניח שיש מספר קטן מאד של מקרים שיכולים להיות מחוץ לתחומי רשות מקומית. האם על כך צריך לעשות רעש כה גדול ולדבר בפאתוס על "טריקים" וכדומה? חברה הכנסת לנדאו הסתפק כנראה בנאומי שנשא אותו בפא" תוס רב, ועל כן אין לו צורך לשמוע את התשובה. אבל חברי צריכים למסור לו, שצורה זו איננה עושה רושם רב.

גם חברה הכנסת איכילוב איננו נוכח באולם, וגם הוא כנראה אינו חייב לשמוע את התשובה. הוא השתמש בתזמור נות זו רק כדי לדבר על בעיות שונות הקרובות ללב, אלא שאין להן שום קשר עם החוקים הנדונים. והוא עשה שגיאה אחת. הוא חשב שכבר האופוזיציה עליו ללכת בעקבות חבר הכנסת לנדאו, במקום להתייעץ תחילה עם חברי לסייעה חברה הכנסת רוקח, אשר דיבר אחרי, מפני שהוא מבין קצת את העניין והוא כמובן דיבר בטון אחר לגמרי מאשר חבר הכנסת איכילוב.

יש נקודה אחת בדברי חברה הכנסת רוקח שעליה יכול להיות ויכוח בוועדה. אני מודה שזוהי שאלה רצינית. השאלה היא: האם לאחר ההסכם בין האוצר והרשויות המקומיות ושר הפנים — קובעים בצו את התשלום השווה בשביל כל הרשויות המקומיות, או אם כל רשות מקומית בנפרד צריכה להתחיל על כך, כפי שהיה עד כה. כאן אני מודה שיש שאלה עקרונית. למעשה חברה הכנסת רוקח עצמא אמר — דבר שלמדתי ממנו, כי לא ידעתי זאת קודם-לכן — שבאמת בכל הרשויות המקומיות קיים גם כיום אותו שיעור התשלום בעד העברה, מאחר שכולן גובות מה שהן יכולות לגבות. אם כן, השאלה אינה אלא טכנית, שאלה של יעילות.

הכוונה בהצעת החוק היא למנוע — ואני אומר זאת לאחר התייעצות והסכמה של נציגי הרשויות המקומיות — למנוע את הצורך להחליט מאה פעם על חוק-עזר ולקבל אישור לחוק-עזר זה ולעשות את כל הפרוצדורה הזאת, כאשר יודעים מראש שהדבר יהיה שווה בכל מקום. חשבון שלמען היעילות — ובדרך כלל אנו נגד ביורוקרטיה מופ" רות — מוטב לעשות זאת בבת אחת, כי בלאו הכי יקבלו בכל מקום אותה החלטה. אבל אני מבין שתחברה הכנסת רוקח חושש מפני תקדים, ואם המדובר הוא בשאלה עקרונית — אני מצטרף לדעתו. אני חושש שהרשויות המקומיות צריכות להתחיל מצדן על המסים. אינני רוצה להתווכח על הטרימנר לוגיה, כי יש אנשים האומרים שאין זה במסגרת מס של רשות מקומית, אלא חלק ממס שמקבלים מן המדינה. אבל לא זו היא השאלה החשובה. אני חושב שיכולים לעשות למען היעילות במקרה זה את היוצא מן הכלל של קביעה כללית, מבלי לפגוע בעקרון של האחידות של רשות מקומית להח" ליט על מסים. אבל אני מבין שיכולות להיות כאן דעות שונות, והוועדה יכולה לבדוק את הדבר.

כן הייתה שאלה, אינני יודע אם של חברה הכנסת רוקח או של חברה הכנסת איכילוב, עד כמה הדבר נוגע למסדות ציבוריים או סוציאליים, לאור העובדה שהחוק מרחיב את היקפה וכולל גם מתנות. כאן רצוני להסב את תשומת לב חברי הכנסת לסיפ" 8 של התקנות משנת תשט"ז, בדבר אג" רות בעד רישום מקרקעין. לפי סעיף זה רשאי שר המשפטים, בהסכמת שר האוצר, לפטור חבר בני-אדם שעיקר עיסוקם הוא רכישת מקרקעין והתחנות לצרכי התיישבות של מעוטי יכולת, או בקשר להעברת מקרקעין למסדות לצרכי דת, תר" בות, מדע או צדקה. כן רשאי שר המשפטים, לפי סעיף 9 של

כלומר העולה כאלו קונה את הדירה הזאת ומשלם בעדה סכומים לא גדולים. אנחנו באים עכשיו להטיל עליו עול נוסף: חוק מן ה-3% יצטרך לשלם 4.5%, ואם יהיה חוכר" משנה — עוד 9%.

אמרתי שאינני מתנגד לחוק הזה, מפני שאני רואה בו שני דברים חשובים: איחוד הגביה וגם הקטנת המס. אך יש למצוא דרך להכריח את האנשים שלא להשתמש בכל מיני נימוקים כדי להשתמש מן המס הזה. אני מציע לבא-כוח הממ" שלה או לבא-כוח שני הפנים, שלא להכליל כאן את החכירה וחכירת-המשנה, מפני שאין עוול משווע הפוגע ברבבות אנשים, ואין אנחנו יכולים לתקן מצד אחד בעוד שמצד שני נעשה עוול גדול לציבור גדול.

מ"מ שר-האוצר פ. נפתלי:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אני אוהב הפתעות, ולכן היה לי אהמול סיפוק בכך שהופתעתי מן הפאתוס שבו פתח חברה הכנסת לנדאו את הדיון על שני החוקים הפיסקאליים הצנועים האלה. אבל איך קרה הדבר? הוא לא דיבר על עצם הענין, מפני שקשה לדבר בפאתוס על השאלה של הרחבה מס" יימת בתשלום לעומת ירידה מסוימת בתשלום. הוא נתן תמונה שעליה אמרו הרומאים: *Difficile est satiram non scribere* מה הוא אמר? הוא אמר: החוק רע. זה מובן מאליו. אבל מה העוול הגדול? יש טריקים, טריקים, אני מבין, זו צריכה להיות מלה לועזית קצת יותר נימוסית מאשר "רמאות". יש טריקים של הממשלה. הממשלה הזאת אומרת שהיא מורידה את המס ובעצם אינה מורידה אותו, אלא רוצה לקבל בשביל הרשויות המקומיות ובשביל המדינה גם יחד הכנסה גדולה יותר. והממשלה הזאת לא רק שהיא רוצה ברמאות, אלא, לפי התיאור הזה, היא טיפשית כליכך, שאינה יודעת על קיומם של אנשים, חברי כנסת, פיקחים כליכך שיכולים לקרוא את החוק ולראות איפה יש ירידה ואיפה יש הרחבה.

חברים, באמת, האם זוהי גישה רצינית. נכון שיש בחוק הזה, המיוסד על הסכם בין שר האוצר, שר הפנים ונציגי הרשויות המקומיות, כדי להעביר קצת יותר הכנסה לרשויות המקומיות, אבל לא כדי להעביר יותר הכנסה על חשבון העוד" פים שישנם, אלא עלידי כך שמצד אחד יש ירידה מסוימת בתשלום בעד העברה בצורות מכר, ומצד שני יש הרחבה על-ידי שדורשים את התשלום הזה גם בעד הכירה, מתנות וכי. כל זה כתוב בחוק ובדברי ההסבר בצורה ברורה. אלא שתחברה הכנסת לנדאו לוקח משפט אחד מדברי ההסבר לחוק, בו מדובר על ירידה, ירידה שאמנם ישנה, ואינו קורא את ההסברים האחרים, בהם מדובר על הרחבה. אינני יכול לקבל זאת כדיון רציני. אבל אני מבין: צריך לדבר בפאתוס, וזהו נושא שאי-אפשר לדבר עליו בפאתוס, ולכן צריך לתת תמונה מזורה להצעת החוק. אגב, הממשלה רוצה כאן לעשות "עוול" ורק אותם נציגים פיקחים יכלו לראות היכן העוול.

בחוק נאמר שאותם התשלומים שצריך לשלם גם למדינה וגם לרשות המקומית — צריך לשלם גם במקרה שההעברה היא מחוץ לתחומי רשות מקומית, וכאן יש גול, לפי דעתם של חברי כנסת אחדים. אני חושב שאותם חברי כנסת המב" רים על נושא זה צריכים ללמוד במקצת את הבסיס. אילו היו אותם חברי כנסת מתעניינים בשאלה, היו יודעים, שהמק" רים שההעברה ניתנת להיעשות מחוץ לתחום של רשות מקומית מספרם יכול להיות קטן ביותר, מפני שרובם המכ" ריע של שטחי מדינת ישראל כבר מתחלקים לרשויות מקומיות, ויש שטח אחד בלתי-מתחלק בדרום. ושם כל הקרקע היא ביד המדינה. על כן העברות אלה אינן באות

ישיבה תקע"ט, י"א שבט תשי"ט (20 ינואר 1959)

— חוק הרשויות המקומיות (אגרת העברת מקרקעין); חוק לתיקון פקודת מס הבולים (נפתלי, רוקח, תלמי, אידלסון, גירנברג, גרינברג); חוק השופטים (תיקון); חוק הדיינים (תיקון) (גרינברג, רוקח) —

מ"מ שר-האוצר פ. נפתלי:
לועדה.

אמה תלמי (מס"ם):
לועדת הכנסת.

מ"מ שר-האוצר פ. נפתלי:

איני יודע בדיוק לאיזו ועדה. המדובר בשני חוקים — חוק הרשויות המקומיות (אגרת העברת מקרקעין) וחוק שיש לו קשר עם החוק הראשון — חוק לתיקון פקודת מס הבולים.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
איני מתנגד להצעה להעביר את החוקים לועדת הכספים.

בבה אידלסון (מפא"י):
אין זה תלוי בכל אחד מאתנו.

מ"מ שר-האוצר פ. נפתלי:
אני חושב שוועדת הכספים היא המקום הנכון.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—סועלי ציון):
ועדת הכנסת תחליט.

היו"ר א. י. גרינברג:
יש הצעה להחזיר את שתי הצעות החוק לממשלה, ויש הצעה להעבירן לועדה, שתיקבע עלידי ועדת הכנסת. אעמיד להצבעה כל הצעת חוק לחור.

ה צ ב ע ה

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת חוק הרשויות המקומיות (אגרת העברת מקרקעין), תשי"ט—1958, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת החוק הנ"ל לועדה נתקבלה.

ההצעה להחזיר לממשלה את הצעת החוק לתיקון פקודת מס הבולים, תשי"ט—1959, לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת החוק הנ"ל לועדה נתקבלה.

ג. חוק השופטים (תיקון), תשי"ט—1959; חוק הדיינים (תיקון), תשי"ט—1959 (*
(קריאה ראשונה)

היו"ר א. י. גרינברג:
יש תקדים כזה ואני מסכים. אני מודיע שאנחנו דנים על שתי הצעות החוק בידה.

שר-המשפטים פ. רוקח:
חברי כנסת נכבדים, הצורך בתיקון לחוק השופטים שאני מתכבד להגיש בזה בחוק השופטים (תיקון), תשי"ט—1959 — ולא 1958 — נתגלה בדיונים שהתנהלו בוועדת הכספים לאחר רונה לשם קביעת שיעורי הגימלאות לשופטים. והוא הדין בשינויים — כפי שאנחנו נוהגים לומר — המחוייבים לפי הענין לגבי חוק הדיינים (תיקון), תשי"ט—1959.
לפי חוק השופטים יצא שופט לקיצבה כאשר יגיע לגיל

אותו התקנות, לפטור מאגרת רישום כל העברה או חכירה של מקרקעין לנכה, לכן משפחה של חייל שנספה במערכה, לשם שיכונם. הפטורים האלה חלים גם על גביית אגרת העברת מקרקעין לטובת הרשויות המקומיות, כי באין הטלה של אגרת העברת מקרקעין לטובת הממשלה אין גם הטלה על העברה לטובת הרשויות המקומיות.

כלומר, חשבו על הפטור הזה. אם יש צורך לומר זאת עוד פעם בחוק הזה, באופן מפורש, אין אני רוצה להחליט על כך, בכל אופן על זה אפשר לדון בוועדה.

אשר לדבריו של חבר-הכנסת קלמר, איני יכול לענות על הפרטים במספרים, מפני שגם זו היתה הפתעה בשבילי. לא ידעתי שהיום יהיה המשך של הדיון, אתמול נאמר לי שהדיון חם והיום קיבלתי ממשרד הפנים את האינפורמציה שהיתה נחוצה לי. ההפתעה שבהופעת חבר כנסת נוסף היום מונעת אותי מלענות לו במספרים, אבל דבר אחד אוכל לומר לו באופן כללי:

הכונה הכרורה של החוק הזה היא להעביר הכנסה גדולה יותר לרשויות המקומיות. אפשרות זו אינה יכולה למצוא את ביטויה אך ורק בהורדת המס. שיש הורדה במס — זה ברור לגבי המכר, אבל האפשרות לדאוג להכנסה גדולה יותר יחד עם ההורדה בענין המכר, מיוסדת על הרחבת התשלום הזה לחכירה, למתנות ולדברים אחרים. גם אנשי הרשויות המקומיות, גם אנשי האוצר וגם אנשי משרד הפנים באו לידי מסקנה שאין צורך לפטור אותם מדברים אלה. ואם חבר-הכנסת קלמר מדבר על רבבות אנשים עמלים שנפגעו מזה, אני חושב שהוא טועה, מפני שהרבבות האלה, שאולי יש להם חכירה, אינם מעבירים את החכירה מאיש לרעהו, אין זו הצורה הרגילה של האנשים האלה.

אשר לפרטים, למספרים שאינם ברגע זה תחת ידי, אפשר לבררם בוועדה.

אני מבקש עוד פעם להעביר את שני החוקים המוצעים לוועדת הכספים.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
ועדת הכספים?

היו"ר א. י. גרינברג:

אנחנו עוברים לסעיף ה' בסדר-היום — חוק השופטים (תיקון), תשי"ט—1959, קריאה ראשונה. רשות-הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים פ. רוקח:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לפני הכנסת שתי הצעות חוק — חוק השופטים (תיקון) וחוק הדיינים (תיקון). שתי הצעות חוק אלה מקבילות ולמעשה זהות, ואני שואל את כבוד היושב-ראש אם הוא מסכים לזה שנאחד את שתי הקריאות האלה. מכל מקום דברי הפתיחה שלי, אשר חלים על החוק האחד, יחולו גם על החוק השני.

לפסול אדם, למשל, לשירות המדינה או למילוי תפקיד ציבורי מכובד אחר, אלא שבשל תכונות אישיות מסוימות אין מקומו דווקא על כסא השיפוט.

לפי החוק רשאי שר המשפטים להגיש קובלנה לבית־הדין המשמעתי — ובאופן מקביל רשאי שר הדתות להגיש קובלנה על דיינים — על יסוד אחד מאלה: (1) השופט או הדיין נהג שלא כהלכה במילוי תפקידו; (2) הוא התנהג באופן שאינו הולם את מעמדו של שופט בישראל; (3) הוא הורשע על עבירה שבנסיבות הענין יש בה משום קלוז; (4) ועדת המינויים מצאה שהשופט או הדיין השיג את מינויו שלא כדין.

החוק המוצע מבחין בין המקרים שהשופט — או הדיין — הורשע על עבירה שבנסיבות הענין יש בה משום קלוז או שוועדת המינויים מצאה שהוא השיג את מינויו שלא כדין, לבין המקרים שהוא נהג שלא כהלכה במילוי תפקידו או שהתנהג באופן שאינו הולם את מעמדו של שופט — או דיין — בישראל.

החוק המוצע רוצה להחמיר במקרים הראשונים ולהקל במקרים שהזכרתיים לאחרונה. אמנם גם מקרים אלה, האחרונים, יכולים להיות מקרים חמורים, ולא בכל מקרה, הייתי אומר: רק במקרים נדירים תגיע קיצבה לשופט — או לדיין — שהנ"צ להעבירו מכהונתו מטעמים אלה. אבל אם מקרים אלה אינם חמורים עד כדי כך שמן הדין והצדק לשלול את גימלתו, מבקש החוק המוצע לתת לבית־הדין המשמעתי סמכות מיוחדת להמליץ על תשלום הגימלה ועל שיעורה.

אני מבקש להעביר את שתי הצעות החוק האלה לחוץ־דת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר א. י. גרינברג:

הדיון הוא אישי. נדון על שתי הצעות החוק בחדר, כפי שהציע שר המשפטים.

רשות־הדיבור לחברה־הכנסת יוניצ'מן, ואחריו לחברה־הכנסת ניר. אני חושב ש־15 דקות לכל נואם יספיקו.

שמעון יוניצ'מן (תנועת החירות):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, שני החוקים כרוכים זה בזה, והם מקבילים ודומים זה לזה, כמעט כתאומים. דברי ההסבר גם הם זהים. ההבדלים היחידים הם במספרים, אבל לא רק באלה שציין חברה־הכנסת רוקה, שאצל ראש אבות בת־דין והרכבים הראשיים גיל הקיצבה הוא 75.

ישנם גם דברים לא כליכך ברורים, אולם ההבדלים גורם, כי החוק הזה מטפל בגימלאות, והגימלאות קשורות כמובן במשכורות השופטים והדיינים. ועדת הכספים התחילה לזון כמה פעמים בשאלה של השוואת המשכורות.

אצל השופטים יש 6 דקות: שופט שלום, שופט שלום ראשי, שופט מחוזי, נשיא, לרבות נשיא תורן, של בית־משפט מחוזי, שופט בית־משפט העליון ונשיא, לרבות ממלא מקום נשיא, של בית־המשפט העליון. אצל הדיינים: דיין — שמשכורתו כמשכורת שופט שלום, אב בית־דין אזורי — שמשכורתו כמשכורת שופט שלום ראשי, ראש אבות בת־דין האזוריים ותבר בית־הדין הגדול לערעורים — כשופט מחוזי, והרב הראשי, שהוא יושב־ראש בית־הדין הגדול לערעורים — כשופט בית־המשפט העליון, זה לטובת הסטא־טוס־קו ולכבוד מעמדו של הרב הראשי. והיה זה טוב שדווקא עכשיו, כאשר המפלגות הדתיות הן באופוזיציה, אחרי שוועדת הכספים כבר היתה קרובה כליכך להחלטה, ורק ברגע האחרון נתקלה בקושי חדש והענין נדחה...

70 שנה, וכן אם החליטה ועדת המינויים, על יסוד חוות דעת רפואית, שמחמת מצב בריאותו נבצר ממנו למלא את תפקידו. בהוראות אלו של החוק הקיים לא חול שינוי לפי החוק המוצע.

אולם החוק הקיים מורה, נוסף על כך, כי שופט יפרוש לקיצבה בכל עת אם ביקש זאת בדרך שתקבע בתקנות. כפי שאמרתי, הוא הדין גם לגבי דיינים. לגבי הרכבים הראשיים נקבע אמנם שגיל הקיצבה יהיה גיל שבעים־חמש, אבל אין בזה הבל עקרוני.

נמוסח זה של החוק יוצא התפטרותו של שופט מרצונו הוא, בין אם יתפטר כעבור שנה אחת של שירות ובין אם יתפטר כעבור עשרים שנה, מכה אחרת בקיצבה, וזאת בלי התחשבות עם גילו, וגם אם סיבות מיוחדות אינן מצדיקות את התפטרותו.

לפיכך מוצע עכשיו כי שופט רשאי לצאת לקיצבה לאחר שכיהן עשרים שנה אם הגיע לגיל ששים; לאחר שכיהן חמש־עשרה שנה, אם הגיע לגיל ששים־וחמש, ובלי כל התחשבות עם גילו ובתקופת כהונתו, רק אם אישרה זאת ועדת המינויים לפי בקשתו, כלומר אם נסיבות מיוחדות מצדיקות התפטרותו שכמוה כיצאה לקיצבה. לא משתנה, כמובן, שום דבר בזה ששופט רשאי להתפטר בכל עת. השאלה היא רק אם ההתפטרות מכה אותו לקיצבה.

חידוש אחר בחוק עונה על השאלה: אילו תקופות של שירות במדינה או במוסד אחר יצורפו בחישוב תקופת כהונתו של שופט לענין יציאתו לקיצבה בטרם הגיע לגיל שבעים.

חידוש זה מותאם התאמה מסוימת לסעיף 61 לחוק שירות המדינה (גימלאות), תשט"ו—1955, אלא שתיקון זה לחוק השופטים הוא יותר גמיש ונותן לוועדת הכספים של הכנסת סמכויות רחבות.

כמו כן בא החוק כדי לפתור בעיה שלא באה על תיקונה בחוק הקיים. בפרק על השיפוט המשמעתי בחוק הקיים נאמר: „מצא בית־הדין שאין השופט רשאי להמשיך בתפקידו, יביא שר המשפטים את מסקנות בית־הדין לפני נשיא המדינה והנשיא יעביר את השופט מכהונתו, והוראה מקבילה נמצאת גם בחוק הדיינים, אלא שכאן לא שר המשפטים, כי אם שר הדתות יביא את המסקנות לפני נשיא המדינה ונשיא המדינה יעביר את השופט מכהונתו.

מתעוררת השאלה, אם בכל מקרה שבית־דין משמעתי מוצא שאין שופט ראוי להמשיך בתפקידו, יהיה מוצדק לשלול ממנו וממשפחתו קיצבה כל שהיא. אמנם חוק שירות המ"ד (גימלאות), בסעיף 14 (2), קובע כי עובד מדינה שנפסל לשירות המדינה לפי החלטת בית־דין משמעתי אינו זכאי לקיצבת פרישה. וכאן אני רוצה להוסיף, שגם לגבי חוק הגימלאות של עובדי המדינה מתעוררת השאלה הזאת, וגם לגביהם אנו שוקלים אם ההוראה הקיימת היא לא יותר מדי חמורה. יש תקדימים מארצות אחרות, שבהם אם בית־דין משמעתי פסק שיש לפסול עובד מדינה לשירות המדינה, בכל זאת, במקרים מסויימים, מטעמים סוציאליים, ייתכן שהגימלה תשר לא ליד העובד, כי אם ליד אשתו או משפחתו, ואנחנו שוקלים — אני אומר זאת בסוגריים — אם להציע לכנסת תיקון כזה. הדבר נמצא עדיין בשלב של שיקולים. מכל מקום, במה שנוגע לשופטים ולדיינים, השאלה היא אם מותר בלי כל הסתייגות ללמוד גזירה שווה מסעיף זה בחוק שירות המדינה (גימלאות) לענין שפליגה. כי בית־הדין משמעתי עלול לפסול שיש להעביר שופט מכהונתו וגם מטעמים שאין בהם כדי

מלים בנוגע לחוק גימלאות לשופטים, ראיתי את הטיטה שלו, אולם גם זה אינו נוגע לחוק זה.

השאלה השניה שהעלה חבר-הכנסת יוניצ'מן היא חשובה למדי: האם אחרי שמעבירים שופט מתפקידו יוכל להיות עורך-דין? זוהי שאלה שצריכים לשקול אותה. אינני יודע אם היא שייכת לחוק זה.

אני רוצה לנגוע רק בשאלה אחת, בשאלת גיל הגימלה. גיל הגימלה לשופטים ודיינים פה הוא 70 שנה. ההנחה היא שאחרי 70 שנה האדם אינו מסוגל עוד לעבודה. יכול להיות שזוהי הנחה נכונה, אולם יש לי הרושם שיש כל-כך הרבה יוצאים מן הכלל מהנחה זו, שהכלל איננו כלל. אני יכול להביא לכם כמה דוגמות: נשיא המדינה, ראש הממשלה, יושב ראש הכנסת, חבר-הכנסת הרב גורק, חבר-הכנסת ברנשטיין ואני עבדכם.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
אל תכניס את חבר-הכנסת ברנשטיין.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
אז פחות אחד. על כל פנים כולנו עברנו את גיל 70, ואינני חושב שמישהו מאלה שהזכרתי עובד פחות מאשר עבד לפני הגיעו לגיל 70.

ישראל שלמה רוננברג (המפלגה הדתית-לאומית, המזרחי—הפועל המזרחי):
תלמידי חכמים כל זמן שמזקנים — דעתם מחייבת עליהם.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
לפעמים אני מסכים גם עם מה שאומר חבר מהמפלגה הדתית-לאומית.

ובכן נשאלת השאלה מדוע יש להכריח אדם שכוחו אחר ללכת לפנסיה, אם הוא עוד יכול לעבוד. יש לנו סעיף 17 (א) (2) האומר ששופט או דיין יכול לצאת לפנסיה אפילו לפני גיל שבעים, אם החליטה ועדת הפנסיות על יסוד חוות-דעת רפואית שמחמת מצב בריאותו נבצר ממנו לעבוד. מדוע לא נאמר, אם כך, גיל 75? אם חס וחלילה אינו בריא — יצא לפני גיל 75, אבל למה להכריח — זאת השאלה — למה להכריח אדם, שופט או דיין, לצאת לפני גיל זה?

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
מי מכריח?

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
הוא מוכרח לצאת לפנסיה כשהוא מגיע לגיל 70; אין שום ברירה.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
פרט למקרה שיוכרז כרב ראשי.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
מכאן אני בא באמת לרב ראשי. אנו קובעים שעד גיל 70 יכול אדם לעבוד ואחרי כן לא. אבל אם הוא רב ראשי, כנראה זה הוסיף לו בריאות ואז הוא יכול לעבוד עד גיל 75.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
חוקה עליו שהוא תלמיד-חכם.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
אם רב ראשי יכול לעבוד עד גיל 75, אזי רב לא-ראשי גם כן יכול לעבוד עד גיל 75. אני מציע אישור להגדיל את

ישראל שלמה רוננברג (המפלגה הדתית-לאומית, המזרחי—הפועל המזרחי):
אולי מפני זה.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
אפשר. על כל פנים, טוב תעשה ועדת הכספים אם תגמור את הפרשה הזאת.

הצעתנו היא שהרב הראשי, שהוא גם יושב-ראש בית-הדין העליון לערעורים, יקבל משכורת כמו נשיא לרבות ממלא מקום נשיא בית-המשפט העליון, כמו ראש הממשלה; חבר בית-הדין הגדול לערעורים יקבל משכורת כמו שופט עליון; ראש אבות בת-הדין הרבניים — כנשיא לרבות נשיא תורן של בית-המשפט המחוזי; אב בית-דין אזורי — כשופט, ודיין — כשופט שלום ראשי.

באופן כללי אנחנו מסכימים להעברת שני החוקים לוועדה, אולם רצוני להעיר הערות מספר.

קשה לי מאד להבין מדוע, כאשר בית-הדין המשמעותי ימצא ששופט אינו ראוי להמשיך בתפקידו, בכל זאת מן הדין ומן הצדק — ואני מדגיש את המלים האלו — שתשולם לו גימלה. אומר מה שאומר על דעתי הפרטית ולא על דעת המשפטים שבסיעתי: נניח שהשופט עצבני מדי או שקט מדי, כמעט ישן (זה קורה לפעמים) — במקרה כאלה, מדוע יש צורך בכל אותה הפרוצדורה שוועדה משמעותית תוכל להוציא את פסק-הדין רק לחיובה, למסור אותו אחר כך לשר המשפטים, ושר המשפטים צריך להעבירו לנשיא המדינה, ונשיא המדינה צריך להעביר שופט כזה, שנותנים לו את הגימלה על-פי דין ועל-פי צדק, מתפקידו. אין לי כל הצעה, ובכל זאת יש לי רצון להרהר בקול רם: כדאי במקרים כאלה להציע לשופט להתפטר, כדי שיעבר לקיצבה.

יש עוד דבר שלדעתי טעון בירור. מה עם שופט, אשר היה עורך-דין לפני שקיבל את המינוי, ועל-פי הדין והצדק יקבל גימלה. האם מותר לו לאחר שהועבר מתפקידו כשופט על סמך הסעיפים א' ו'ב', לעסוק אחר כך במקצועו כעורך-דין?

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
ישנם מקרים כאלה.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

אני שואל: אם יש הודעה של הנשיא שמעבירים אותו מתפקידו כשופט, משום שלא נהג כהלכה, משום שהתנהג בצורה שאינה הולמת את מעמדו — האם זה מותר לו? אני אומר: אם מותר לתת לו על-פי הצדק ועל-פי הדין את הגימלה, צריך לחשוב גם על שאלה זו ולענות עליה.

אם תתקבל הצעת' שיש זכות לבית-הדין המשמעותי להציע לשופט במקרים כאלה להתפטר, אז לא יהיה צורך גם בצו של הנשיא המודיע שמעבירים את השופט מתפקידו. ההסבר יהיה הרבה יותר קל, כי בכל זאת קשה להסביר שמעבירים מישהו מתפקידו ואחר כך מחליטים שיש לו זכות לקבל את הגימלה.

באופן כללי אנחנו מברכים על התיקון ומציעים להעביר אותו לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

נחום גיר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):

כבוד הישיבה, נכנסת נכבדה. אין ברצוני להתערב בשאלה של השוואת משכורת השופטים והדיינים, כי אין זה כלול בחוק זה ואינני יודע את הדבר. יכולתי אולי להגיד כמה

המדינות מרעננים עכשיו את המנגנונים, בעיקר את המנגנונים הממשלתיים. היה זמן שאי אפשר היה לחשוב שאדמיראל או גנרל יהיה פחות מבן 65. רק בגיל 70 יכול היה אדם ברוסיה להיות גנרל, ואולי גם באמריקה. אבל עכשיו אנו רואים שגנרלים בני 35 ו-38 יכולים למלא את תפקידם ביתר יערי לות, ביתר רענונות וביתר פעילות ממשית. וצריך לפנות את המקום.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
„צעירי מפא"י תיכף יזמינו אותך להצטרף אליהם.

דוד בררבי-האי (מפא"י):
כן, אבל יורקו אותך מחר.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
אני מוכן להצטרף, אבל לא לצעירי מפא"י. בכל אופן, אני מדבר בנושא חשוב מאד ורציני מאד, ומבקש תשומת לב רצינית. אני אומר שצריך לרענן את שורות האדמיניסטרציה. ושיפוט גם הוא אדמיניסטרציה, אמנם מסוג מסוים, אבל גם זאת עבודה אדמיניסטרטיבית, ואני רוצה בכל זאת להבחין בין בתי הדין: בבית הדין העליון אני מסכים שישאר עד גיל 70. גם נשיא בית המשפט המחוזי יכול להישאר עד גיל 70. אבל אינני מבין זאת לגבי שופטי שלום. שופט שלום צריך להגיע לגיל 70 כדי לצאת לפנסיה? מדוע מנהל כלי של משרד...

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
זה נכון.

דוד בררבי-האי (מפא"י):
אם אדם נשאר שופט שלום עד גיל 70...

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
שופט שלום די אם ישב עד גיל 65, ואז הוא צריך לצאת לפנסיה.

נחום ניררפאלקס (אחדות העבודה — פועלי ציון):
הוא רשאי לצאת אם הוא רוצה.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
לא שהוא רשאי לצאת, אלא צריך לצאת. אני מציע איפוא ששופטי שלום יצאו לפנסיה בגיל 65. אם מקבלים אותם בגיל צעיר והם שופטי שלום ונשארים שופטי שלום 40 שנה — די. יצאו לפנסיה בגיל 65, ולא יחכו עד גיל 70. הרי זה יאבד את כל האדמיניסטרציה אצלנו לעולמי עד.

מתי רשאי שופט לצאת לפנסיה? אני רוצה שיוכל להיות רשאי לצאת לפנסיה בגיל 55. זה הנוהג בכל האימפריה הבריטית. אם סקיד מתחיל לעבוד בגיל 20 (או אם הוא עורך-דין — בגיל 25); אם הוא מתחיל כמתמחה, כשופט צירוני (וזאת הסטאדיה הראשונה, ואחריה בא שופט שלום, מחוזי ועליון), ועד 25 או 30 שנה ומגיע לגיל 55 — הוא רשאי לבקש פנסיה ולצאת לפנסיה ולהמשיך את עבודתו, כפי שאמר חברה-הכנסת יוניצ'מן: לפתוח משרד של עורך-דין. זה אינו מונע ממנו עבודה. הוא יכול לצאת לעבוד בבוררות, להיות בורר. יש רבים הנעזרים בבוררים במדינה הזאת, לא כולם הולכים לבית המשפט. יש אנשים ידועים בחליאבי, שתפקידם ופרנסתם בבוררות ומרוויחים יפה למדי. הנה אני מכיר למשל איש ישר, אדם שיש לו נסיון משפטי, שכינה כשופט במשך עשרים—שלושים שנה (היה זה בזמן המנדט) — ועכשיו

גיל הפנסיה. ייתכן שבמקרה של דיינים זהו חוק אד-הוק. יש פה מן הסתם משהו, יש משהו, ואני מתנגד תמיד לחוק אד-הוק המכוון לאיש אחד, כי אחר-כך עובר הדבר לאנשים אחרים שאינם ראויים לכך.

הצעתי היא איפוא קודם-כל להגדיל את גיל הקיצבה עד 75, ואם לא יסכימו לכך — אציע שגם הרב הראשי יצא לפנסיה כשיגיע לגיל 70. אין שום הצדקה ואין שום הגיון ביוצאים-מן-הכלל. ואני רוצה להזכיר כאן לחברי הכנסת שכאשר הובא חוק השופטים לקריאה ראשונה בכנסת הראשונה, היתה בטיטה הצעה ששופטים מחוזיים יצאו לפנסיה בגיל 65, ושופטים עליונים — בגיל 70. התנגדו לכך, ואמרנו: על סמך מה להבדיל בין שופט לשופט? נגדיל איפוא את גיל הפנסיה, ואז לא יהיה צורך בתיקון. אבל אם אין מגדילים — צריך להשוות את כולם.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני רוצה לדבר בניגוד לעמדתו של חברי הטוב חברה-הכנסת ניר, שכבר הגיע לגיל 70, ומפני זה דיבר כך. אילו היה בגילי — היה מדבר אחרת. אתחיל ברב הראשי לישראל. זוהי משרה של רפרזנטאציה בעיקר, וזאת איננה משרה אקטיבית.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):
הוא יושב-ראש בית-הדין הגדול לערעורים.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
זוהי משרה ב-90% רפרזנטאטיבית.

אידוב כהן (המפלגה הפרוגרסיבית):
זאת טעות.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
זאת איננה משרה של עבודה יום-יומית קבועה, שכל יום צריך לשבת ולפעול ולהוציא פסקי-דין וכו'. בכל אופן, זוהי דעתי על שתי המשרות הללו, של רב ראשי אשכנזי ורב ראשי ספרדי (והרי יש שניים, וחברה-הכנסת ניר לא זכר שיש שניים, ו-75 ועוד 75 ביחד הם 150).

ברוך אזניה (מפא"י):
לפי פסקי-הדין שלהם הם עובדים קשה. אני קורא אותם, אלה הם פסקי-דין מעניינים מאד.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):
אני מסכים שישאר הגיל של 75.

עכשיו אני מביע את דעתי הפרטית, ולא את דעת כיעתי, בנוגע ליתר הגילים. אינני יודע מדוע אין אותה ארגומנטאציה חלה גם על הפקידות הממשלתית. פקידות ממשלתית כינונית, גבוהה ונמוכה, יוצאת לפנסיה בגיל 65. יש אנשים בפקידות העמלים לא פחות משופטים. יש פקידים במשרד המסחר והתעשייה, במשרד המשפטים ובמשרדים אחרים, שעיבודתם קשה למדי ומרובה, והם צריכים לצאת לפנסיה בגיל 65. אינני מבין מדוע שופטים לא יצאו גם הם לפנסיה בגיל 65 ולא בגיל 75, כפי שמציע חברה-הכנסת ניר. אין זאת שאלה הם האדם הוא מיושב בדעתו או יכול לעבוד. יש גיל שבו צריך האיש לצאת למנוחה.

יוש עוד סיבה, יותר חשובה. צריך תמיד לחשוב כיצד לרענן את המנגנון, להכניס יותר צעירים. יש צעירים רבים הממכים לתורם לעבודה אחרת. מתי יגיעו צעירים אלה לתורם אם הם צריכים לחכות שהשופטים יגיעו לגיל 70? בכל

גע לאדם שהיה שופט ידוע, רציני וחשוב מאד. אינני יודע מה קרה אז. באותה התקופה האנשים שדנו בענינים אלה שפטו בקלות-דעת מסויימת, ואני חושב שגרמו לעיוות דין. צריך להתרחק מכל סכנה של עיוות דין במקרים כאלה.

אלו הערותי להצעת החוק.

משה קלמר (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי) :

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה, רוצה אני לתת מחמאה לתורה-הכנסת ניר. כנראה צדקו באמת חכמינו ז"ל באומנם שכלל שהאנשים מזקינים, דעתם מתיישבת עליהם, כי אכן הציע חברה-הכנסת ניר להשוות את השופטים לרבנים, או להיפך.

מנחם בגין (תנועת החירות) :

לדיינים.

משה קלמר (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי) :

פה כתוב: רב ראשי או דין.

הייתי שבצירוף אילו היה חברה-הכנסת ניר צועד עוד צעד אחד ומעורר את שאלת המשכורת, שעורר אותה חבר-הכנסת יוניצמן. עד היום הזה ישנה משום-מה איוו קשיות מצד חברים מסויימים, ואין הם נותנים בשום פנים ואופן לכבוד את הרב הראשי ולהשוותו לנשיא בית-המשפט העליון או לשופט בית-המשפט העליון. תופעה זו היא לא מהיום. היא הולכת וגמשת. למרות ששאלת משכורת הדיינים גמ' צאת בסדר-יומה של ועדת הכספים ומדי פעם שומעים הבטחה מפי יושבראש ועדת הכספים כי השאלה תועמד לדיון, תמיד נמצא סעיף זה למטה מן הקו בהזמנות הנשלחות לחברי הוועדה. תמיד אומרים שסעיף זה יגיע פעם לדיון. וזכרה לי ישיבה אחת של ועדת הכספים, בה היו חברי הוועדה עדים להתרגשות יוצאת מן הכלל, להתרגנות ולדפיקות על השולחן מצד אחד מחברי הוועדה, שלא אנקוב את שמו, על כך כיצד זה מעיזים אנו להציע שרב ראשי ישראל יקבל אותה משכורת שמקבל ראש ממשלת ישראל. היו צעקות ואי אפשר היה לשכנע אותו חבר הוועדה.

אינני יודע מדוע הרבנים הראשיים שלנו אינם יכולים להשתוות לנשיא בית-המשפט העליון. מה ההבדל ביניהם? סוף סוף, מדוע לפגוע ברבנים בגלל כסף? אני מבין שיכולות להיות השקפות שונות: אני בעד רב, ואתה — לא. אך כאשר המדינה העניקה להם סטאטוס מסויים, אל יבואו לפגוע בהם באמצעים כספיים. עליידי שיתנו להם כמה עשרות ל"י פחות לתורש.

אני חושב שבהזמנות זו צריכה הכנסת להביע את דעתה, כי אלה שבידם לקבוע את הדבר — יקבעו אותו. אנו עומדים בגמר הקאדנציה של הכנסת הנוכחית. אני חושב שאנו צריכים ומחוייבים לחקן את העוול הזה. אני מסכים לפשרה ששופט עליון או שופט מחוזי, יהיה דינם כדן הדיינים, הרבנים. אין להשוות שופט לא רב לסתם פקיד או פועל בית-החרושת. בקביעת הקיצבה להם לא התחשבנו רק בעובדה שמקבלי הקיצבה צריכים לצאת לפנסיה; התחשבנו בכל זאת גם במצבם של הצעירים. שצריכים לתפוס את מקומות העבודה המתפנים. אם אדם יכול לקבל פנסיה כדי קיומו, חייב הוא לפנות מקומו לאחר. אין דברים אלה יכולים להיאמר ביחס לשופט ואף לא ביחס לרב.

אני מסכים לדעתם של החברים שאמר, שיש צורך להש"ות. אבל ההשוואה צריכה להיעשות לגבי הכל. אמנם הגימלה

יש לו מקצוע של כורה. אם שופט ירצה לקבל גימלה — יוכל לעשות זאת בגיל 55, ולא לחכות עד שיבוא לקבר-אבות, אלא כל עוד הוא יכול למצוא לו משרה פרטית ולא להיות סמוך על שולחן המדינה עד שלא יוכל עוד לשפוט ולהיות מיושב בדעתו.

אני מציץ איפוא ששופט ראשי יהיה לצאת לפנסיה בגיל 55, אם ירצה בכך; הוא יהיה חייב לצאת לפנסיה — אם הוא שופט בית-משפט השלום — בגיל 65. שופטים בדרגות גבוהות יותר, יצאו לפנסיה בגיל 70, ורב ראשי בגיל 75. אני חושב, כאמור, שמשרת רב ראשי היא בעיקר משרה רפרזנטטיבית. אני מכיר את עבודת הרבנים הראשיים. אמנם חברה-הכנסת אזניה מכיר זאת יותר טוב. לא חשבתי שהוא רב בישראל.

ברוך אזניה (מפא"י) :

אבל אני קורא את פסקי-הדין שלהם.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים) :

אך אני הכרתי רב ודין בתל-אביב שכיהן בתפקידו עד גיל 83. הצרה היתה שלא רצה לצאת לפנסיה. זהו ידיר טוב שלי, נחמד מאד ומומחה לגיטין בתל-אביב. הוא היה אומר: אני עוד מרגיש עצמי רענן ובטוב. הוא היה "רק" בן 83. הוא לא יכול היה להמשיך בתפקידו, מפני שמסוגל היה לעבוד רק שעה או מחצית השעה ליום, ולא היתה לו הסבלנות הנדרשת משופט.

הרבה יותר חמורה היא שאלת העברתו של שופט מכהן-נתי. בית-דין המטפל בכך צריך להיות בית-דין מיוחד ולא בית-דין משמעתי.

דוד בר-רב-האי (מפא"י) :

השופטים שופטים את עצמם.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים) :

אינני יודע אם זה כל כך נכון.

אני חושב שבית-הדין המטפל בזה צריך להיות באמת רציני, עדין ואדיב מאד, כדי להעביר שופט מכהונתו. רק במקרים של פליטות מיוחדות לא לשלול משופט את הגימלה. אבל אין לנהוג בזה בקלות ראש, כי יכולים לגרום במקרה כזה לשפיכות דמים ולעיוות דין ואחר כך יכול להתברר שהוא כלל לא היה אשם בהאשמות שייחסו לו. לגבי שופט, שמשה רתו נתונה לו לכל ימי חייו, פסק דין המעבירו מכהונתו הוא מעין פסק דין מוות.

אדוני שר המשפטים יזכור בוודאי מקרה אחד של שופט בתל-אביב שאודות עורכי-הדין בתל-אביב ביקשה להעבירו מכהונתו. הלכתי אז לנשיא בית-המשפט העליון, שהיה אנגלי, ובשם אגודת עורכי-הדין ביקשתי הרחקה השופט. ראיתי את תגובתו של זקן השופטים. הוא הביא לי עובדות כי לא פשוט הדבר, שעליו לפנות בענין כזה למיניסטריון המושבות וכי העברת שופט מכהונתו היא ענין רציני מאד. האנגלים היו בענין זה מאד רציניים. ידוע מה היתה עמדתם. לא הצלחת בשליחות זו בשם אגודת עורכי-הדין. עורכי-הדין שבבית הזה זוכרים בוודאי את המקרה, בו העובדות לא היו כה ברורות. אותו השופט הורחק מכהונתו עם קום המדינה; הוא כבר לא בחיים כיום ואינני רוצה להזכיר את שמו. אבל היתה זו דוגמה של מקרה רציני ולמדתי אז מה רציני הענין של הרחקה שופט מכהונתו בגלל האשמות שונות.

גם במדינה נעשה עוול לשופט שהורחק מכהונתו. אני חושב שנעשה באותו מקרה עיוות דין. לדעתי הורחק האיש שלא בצדק ועוד תבוא ההיסטוריה לשפוט על מקרה זה. בנוי

אני מציע איפוא להכניס בהצעת חוק זו את התיקונים הבאים:

א) העלאת גיל הקיצבה לשופטי בית-המשפט העליון ואבות בתי-הדין עד גיל 75; ב) מתן אפשרות לוועדת המינויים לדרוש משופטים לצאת לקיצבה בגיל צעיר יותר; ג) לאפשר לשופט לצאת לקיצבה אם הגיע לגיל 60 אחרי 15 שנות שפיטה, ואם הגיע לגיל 65 אחרי עשר שנות שפיטה; ד) לאפשר לוועדת המינויים להרשות לשופטים לצאת לקיצבה בכל עת, על פי בקשתם.

אמנם תיקונים אלה יסיפו כמה סעיפים, אבל יהיה בכך משום עשיית צדק, ומתן אפשרות לנצל עד כמה שאפשר את המוח העובד ונסיגו של השופט, ומאידך יאפשר הדבר לשופטים לצאת לקיצבה כשהם מרגישים צורך בכך, או כאשר ועדת המינויים תראה זאת לנכון.

דוד בר-רביהאי (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא חשבתי ליטול חלק בוויכוח זה, משום שהצעת חוק זו לכאורה נראית פשוטה וברורה מאוד. מה שהניע אותי ליטול חלק בוויכוח, הוא הנסיון להתערב בתהליכים ביולוגיים על-ידי אמצעים חוקיים.

לא הייתי רוצה לפרש את הדברים, אך בדרך כלל ענין השיפוט אינו ניתן בקלות כזאת להגבלה בגיליים. המשפטים יודעים היטב שיש וגם היו גדולי משפט שישבו על כס המשפט עד גיל גבוה מאד והם אף העשירו את היודיקאטורה, את הספרות המשפטית, על-ידי פסקי-דין ומחקרים ראשונים במעלה. והנה מנסים למתוח קו ולומר שצמח הגיע שופט גיל מסויים, למרות היותו מחונן עדיין בכוחו שיפוט ובכוח עבודה, נגזר עליו לעזוב את כס המשפט ולהסתפק בחדר עבודתו הפרטי, וכפי שאמר חבר הכנסת יוניצ'מן וחברי-הכנסת רוקת מיהר לתמוך בו, — ילך ויעסוק בבורריות פרטיות.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

לא הצעתי זאת. שאלתי מה יהיה על שופט שיעבירו אותו מתפקידו.

דוד בר-רביהאי (מפא"י):

זאת אומרת, מצאת לו מקלט, בין שיעבירו אותו או בין שיצא לפנסיה. מצאת לו תעסוקה, וחברי-הכנסת רוקת רואה בזאת רטינציה בכבוד.

כל הענין של הגבלת הגיל ביחס לשופטים, הוא אמצעי ברוטלי מאוד, ולא ניתן לטובת הציבור.

אני מקבל בדרך כלל את האכזרה של שילוב זדורות, ואת היתרון שישנו בהכנסת כוחות רעניים מדי פעם בפעם לכל מערכת חיים ולכל שירות ציבורי.

חברי-הכנסת גיר העביר לפנינו גלריה שלמה של אנשים דגולים אשר עברו את גיל 70 ולא יעלה במחננו להגיד להם: עד כאן, מהיום והלאה תשב בבית. הדבר הזה קשה כשלעצמו, וקשה עוד יותר כאשר בשני חוקים מקבילים, חוק השופטים, וחוק הדינים — יש הפרש, יש הנחת יסוד שבבתי הדין העליון החלונני, בבית-הדין העליון של המדינה, אדם איננו מוכשר לשבת אחרי גיל 70, ואילו כוח-השיפוט התורני ההלכתי מרשה לשבת עד גיל 75. אינני יודע אם יש איזו הצדקה פיזיולוגית או ביולוגית לאבחנה עדינה זו.

חברי-הכנסת רוקת טוען שהתפקיד של הרב הראשי הוא תפקיד רפרונטאטיבי. זה נכון רק בחלקו, ולא על זה אנו דנים, אלא על תפקידו כאב בית דין גדול לערעורים. אפשר

שווה באחוזים, אך אינה שווה באופן אבסולוטי. אם נשווה את היסוד, לא יהיה כל הפרש.

בדרך כלל אני מסכים להצעה שהוצעה, אבל בתיקון אחד — שתיעשה השוואה זו, ולכן רצוי לשמוע דעתו של שר המשפטים אם לא הגיעה העת לתקן עוול זה.

ישראל שלמה רוזנברג (המפלגה הדתית-לאומית, המזרחי-הפועל המזרחי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אין כוונתי לדבר על ההפליה הקיימת בין משכורות השופטים ומשכורות הדיינים. עמדו על כך חברי-הכנסת קלמר ויוניצ'מן. דבר זה צריך לבוא לידי הכרעה בוועדת הכספים, ואני מביע משאלה שהיא לא תשהה את הענין ותמנע הפליה זו בעתיד.

אשר לשני החוקים המונחים לפנינו, הרי הם קובעים בעיקר את גיל השופטים והדיינים הזכאים לקיצבה. אני מסכים לדעתו של חברי-הכנסת גיר, שבתפקידים מסויימים גיל מסוים מיעיל עבודתו של האדם. תפקיד השפיטה הוא תפקיד הדורש ידיעות רבות ונסיון רב, וככל שהנסיון גדול יותר — כוח השפיטה טוב יותר, כלל גדול הוא, שאין אדם יכול ללמוד בתינו הכל, יש להניח שאדם שהנו בעל השכלה ובעל מוח חריף, ככל שזיקין ידע יותר וישיכל לנצל את ידיעותיו בדרך יעילה יותר, משום כך אני מסכים לדעתו של חברי-הכנסת גיר, שאין להגביל את גיל השופטים. כפי שמגבילים גילם של פקידים אחרים. כוח השפיטה מחייב גיל גבוה יותר. אבל אני חושב שאי-אפשר לומר שכלל זה יפה לגבי כל השופטים בדרגות השונות. כבר אמר חבר הכנסת רוקת שיש להוזהרם דם חדש. אם שופט שלום הגיע לגיל 65 ולא עלה לדרגת שופט מחוזי, יש להניח שלא יעלה יותר. מתוך כך אפשר להביא בחשבון, שאף על פי שהוא יעיל, כדאי להכניס אדם יותר צעיר, על מנת שלאחר שיכהן מספר שנים כשופט שלום יעלה לדרגת שופט מחוזי וישרת את המדינה בדרגה גבוהה יותר. מה שאין כן לגבי שופטים עליונים ואבות בתי-הדין הרבניים. מתוך כך אני מציע שלפחות לגבי שופטי בית-המשפט העליון ואבות בתי הדין הרבניים יהיה גיל הקיצבה המאכסימאלי 75 ולא 70. הייתי מציע לשקול אם לא רצוי לקבוע גיל זה גם לגבי שופטים מחוזיים ודיינים.

מאידך, כבר דובר כאן על מתן אפשרות לשופטים לצאת לקיצבה לפני הזמן. אני מוכן להניח, כי אף על פי שבדרך כלל היין הישן הוא העדיף, ושופט ככל שהוא מוקין דעתו מתיישה עליו, בכל זאת ישנם שופטים, שאף על פי שאי-אפשר לומר שמחמת מצב בריאותם נבצר מהם למלא תפקיד — אינם יכולים למלא תפקידם ביעילות. לגבי שופטים אלה הייתי מציע לקבוע דרגת ביניים, ששופט בית-המשפט העליון ושופט מחוזי רשאים לכהן עד גיל 75. אולם ועדת המינויים רשאית להחליט שיצאו לקיצבה לפני-כן.

אינני רואה הגיון בכך ששופט ראשי לצאת לקיצבה אם הגיע לגיל 60 רק אם כיהן 20 שנה, ואם הגיע לגיל 65 — רק אם כיהן 15 שנה. פירוש הדבר שאם שופט הגיע לגיל 60, היה צריך להיכנס בתפקיד השפיטה בגיל 40. זהו גיל צעיר למינוי שופט. אמנם ישנם שופטי שלום המתמנים בגיל צעיר יותר, אבל גיל 40 אינו גבוה מדי למינוי שופטים. שופט, שמצב בריאותו מניח את הדעת, אבל הוא מרגיש שאין לו כוח התעניינות ואין לו כוח ריכוז, והוא מבקש בעצמו לצאת לקיצבה, אין לאסור עליו לצאת לקיצבה אם לא כיהן כשופט 20 שנה.

המענינים מאד, אחד הנסיונות המוצלחים ליצור גרמיום שבו מאוזנות הרשויות השונות המבטיחות מכסימום של חופש הבחירה של שופט. זהו אחד הנסיונות המענינים שבתחיקה שלנו.

חבל שחבר-הכנסת ניר איננו כאן ברגע זה, אך ברצוני לומר בהזדמנות זו שהרכבה של ועדת המינויים הוא מאוון כל-כך שכל נסיון לערער אותו או לשנות בו משהו עלול למוטט את כל המבנה, ולא הייתי רוצה ללכת בדרך זו.

אני חושב שתוספות אלו לחוק השופטים וחוק הדיינים יתנו לחוקים אלה את צורתם הנכונה.

שר-המשפטים פ. רוזן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לצערי לא אוכל לעשות רצונם של אלה המבקשים ממני להביע כאן דעתי על משכור-תם של דיינים. הענין הוצא מידי האכסוטיבה, הממשלה, והו"ר עבר ליד הכנסת. והכנסת העזיבה את הענין לוועדת הכספים לא רק לדיון, כי אם גם להחלטה ולהכרעה, והביעה בזה את רצונה שלא להעמיד כלל את הענינים האלה לדיון במליאה, כי אם להניחם לוועדת הכספים, אם ועדת הכספים תומין אותי ותרצה לשמוע את דעתי האישית בשאלה זו, אחווה את דעתי לפניה, אם כי בדרך כלל ועדת הכספים מפרשת את סמכותה בענין זה דווקא כך שמוטב שהאכסוטיבה לא תתערב, ובכך, תרשו לי רבותי, שלא להביע בענין זה דעה. המצב הקונסטיטוציוני הוא כנראה כזה שמוטב שחברי הממשלה לא יתוו דעה, אלא, אולי, אם יישאלו על ידי ועדת הכספים.

חבר-הכנסת יוניצ'מן נגע בשאלה שהיא כשלעצמה מעניינת, אבל אולי יסלח לי אם אעיר לו שהשאלה אינה נוגעת לענין הזה. השאלה היתה מה דינו של שופט שבית-דין מש' מעתי, לפי חוק השופטים או לפי חוק הדיינים, מצא אותו בלתי ראוי להמשיך בתפקידו כשופט; האם יוכל לכהן כעורך-דין? אגב, בית-הדין המשמעתי מורכב אך ורק על ידי שופ'טים ודיינים. אין זה בית דין משמעתי חיצוני, אלא פנימי. השיפוט המשמעתי הזה הוא שיפוט פנימי של השופטים והדיינים עצמם. השאלה של חבר-הכנסת יוניצ'מן היא שאלה מעניינת, היא שאלה למועצה המשפטית, לאתיקה המקצועית, ואני מסכים שזוהי שאלה המתעוררת בשולי התיקון המוצע, במקרה שבית-דין משמעתי ימצא ששופט מסוים מוטב שלא ישב על כס השופט, אבל לא ירצה לפסול אותו לגימלה. אלא שזה נושא מיוחד ואינו נוגע ישירות לענין.

לעצם הוויכוח הזה אני צריך לומר, שאני מצטער על כך שהממשלה סתה הפעם מדרכה המקובלת והביאה לפני הכנסת סעיף שלם, אם כי למעשה היא רצתה לתקן בו רק סעיף קטן אחד. היא עשתה זאת, כביכול, כדי להקל על הבנת הענינים. אנחנו מציעים בחוק זה סעיף 17 בנוסח חדש, אבל למעשה זהו נוסח הישן של הסעיף, ואנחנו מציעים לתקן בו רק סעיף-קטן (1), ולאורו כי שופט יצא לקיבעה לפני גיל 70 אם ביקש זאת בדרך שתיקבע בתקנות. שלא כמקובל, אנו מציעים מחדש את סעיף 17 כולו, ותוורים על מה שהכנסת החליטה ב-1953, אחרי דיונים ממושכים בוועדת החוקה, חוק ומשפט, ואחרי הרבה דיונים עם השופטים. שחיו דעתם גם לפני ועדת החוקה, חוק ומשפט. אנחנו מציעים כביכול מחדש — אם כי אין בזה שינוי — ששופט יצא לקיבעה בהגיעו לגיל 70, ועל ידי זה אנחנו פותחים את השערים לחידוש הוויכוח הזה. אלמלא עשינו זאת, הייתי טוען בוועדת החוקה, חוק ומשפט: "נושא חדש", אם מישו היה מעורר את השאלה הזאת. אלא שעכשיו פעלו כל החברים באופן מאד לגיטימי, מכיון שעכשיו הוצע הדבר כביכול כהצעה חדשה.

אולי להתנגד לכל המבנה הזה של שתי מערכות משפט מקבילות במדינת ישראל, אבל היא קיימת, ואיננו יכולים לגשת באמת-מידה שונה, ואיננו יכולים להגיד שהמאמץ האינטלקטואלי הנדרש בשביל בית-הדין העליון התורני-הלכתי הוא קטן יותר ולכן מרשה לשבת עד גיל גבוה יותר, לעומת בית-המשפט העליון ששם כנראה המאמץ הוא יותר גדול ולכן צריך לסגת ולעזוב את בית-המשפט בגיל נמוך יותר.

ההפרש הזה בולט כליכך, שאינני יודע איך נוכל להסי' ביר למישהו מדוע כאן 75 ושם 70. אם מדובר על שוויון, צריך להיות שוויון. הטוענים בכותן של שתי מערכות של בית-משפט — ואני, כידוע אינני שייך לאלה, אם כי אני מקבל את המציאות — צריכים לדאוג לכך ששתי הדרגות האלו יושוו, כי לעולם לא יוכלו להסביר מדוע כאן הגבול הוא 75 שנה ושם 70.

ענין המשכורת שחבר-הכנסת יוניצ'מן העלה כאן והחרה החזיק אחריו חבר-הכנסת קלמר, אינו נוגע לחוק הזה. אין כאן כל אריתמטיקה, כי כל השאלה כאן היא אלגבראית. מדובר כאן על גימלאות שהן פונקציה של המשכורת. המשכורת אינה נקבעת כאן, ואי אפשר בשולי התיק הזה להברית את ענין המשכורות.

אם כי לא ידעתי זאת, ענין הגימלאות הוא דחוף. לפני כמה שבועות ביקרה אצלי משלחת של שני דיינים ותיקים בחיפה, אשר מקשרים אותם אחי יחסי עבודה משותפים בקהילה. הללו יצאו לפנסיה. אך עד היום טרם נקבעה להם גימלה. הם מקבלים מפרעה על חשבון הגימלה. אולי חבר-הכנסת קרגמן יוכל לזרז את הענין הזה.

ישראל קרגמן (מפא"י):

הענין נסתים.

דוד בר"ב-האי (מפא"י):

אני שמת לשמוע זאת ואוכל למסור להם על כך. שני דיינים אלה אינם 'משתייכים' על בוחרי, אך שניהם רואים אותי כשליחם.

רצוני לומר מלים מספר על ענין שעמד עליו חבר-הכנסת יוניצ'מן, שגם אני רואה בו חידוש חשוב. אני מתכוון לסעיף 23(X), המבחין בין שני מקרים: בין מקרה שבית-דין משמעתי מעביר שופט מתפקידו ואינו מבטיח לו גימלה ובין מקרה שהוא מעביר אותו ומבטיח לו את קבלת הגימלה. הסעיף הזה מופיע בצורה מקבילה גם בחוק הדיינים, והוא נראה לי מאד, משום שיש סיגוריות שונות של עבירות שבגללן יכול בית-דין משמעתי להחליט ששופט אינו ראוי להמשיך בתפקידו. יכול להיות מקרה — אינני רוצה להעלותו על דל שפתי — ששופט עושה עוונות-דין או נוהג במשוא-פנים. במקרה כזה הוא לא יקבל את הגימלה. אבל יכול להיות גם מקרה אחר: ששופט משמח בקליפס או משתכר ברוחב, או במקביל לכך דיון מתמשך וכופר בעיקר, כלומר, אינו ראוי להמשיך בתפקידו כדיון, אך אין זו סיבה מספקת לשלול ממנו את הגימלה. הוא שירת בתפקיד זה במשך שנים מספר, אינו ראוי לשרת להבא, אך אין לגזול ממנו את הגימלה. הוא הדין במקרה של שופט חילוני שהתנהגותו אינה הולמת שופט, אך הוא מקבל גימלה בהתאם לחוק הגימלאות; הוא יחדל לכהן כשופט, יעסוק בפראקטיקה פרטית או באותן הבורריות שה' ברה-כנסת רוקת רואה אותן כהתעסקות אידיאלית.

שתי הצעות חוק אלו הן מקבילות כשני אחים סיאמיים, כשם ששני החוקים העיקריים — חוק השופטים וחוק הדיינים — צועדים יחד צעד אחרי צעד ופסיעה אחרי פסיעה. אני חושב שחוק השופטים של מדינת ישראל הוא אחד החוקים

נאמרת על דעת המשפטים של מפלגתו, אני עצמי דווקא קצת מתרשם ממנה. הוא שאל: מדוע נאמר בסעיף 2, כי אף על פי ששופט אינו ראוי להמשיך בתפקידו, מן הדין ומן הצדק שתשולם לו גימלה, ואם המלים „מן הצדק“ אינן מיותרות ואינן עלולות להפריע? ייתכן שיש ענין בהערה זו. ועדת החוקה, חוק ומשפט וראי תבדוק אותה.

לגבי השאלה מדוע נקבע גיל הפרישה לקציבה לרבנים ראשיים ולאבות בתידין ל-75, אם כי לדיינים נקבע גם כן גיל 70: דבר זה בא מפני שחוק אחד נתקבל בשנת 1953, והשני — בשנת 1955. אינני רוצה להגיד שבינתיים חכמנו, אבל או נראה לנו שלפי המסורת העברית אולי יש משהו דווקא בהערה המיוחדת לשופטים ודיינים אשר מצטיינים בגיל גבוה, כל זמן שכוחם אחם.

ואם מותר לחזור לשאלה הזאת, הרי בקביעת גיל יש מה שקרוי עכשיו בטרמינוס מודרני „שילוב הדורות“. כל אחד מבין למה הכוונה. מקודם היו אומרים פשוט שצריך גם לפנות את הדרך לכוחות יותר צעירים. ואני חושב שזה שיקול חשוב אפילו לגבי מקרה ששופט בגיל 70 עדיין מוכשר לעבודה שיפוטית.

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

אבל אז מותר לוועדת המינויים להאריך את תקופת שירותו?

שר-המשפטים פ. רוון:

בזמנו הוצע הדבר, וועדת החוקה, חוק ומשפט מחקה הצעה זו, אחרי שיקולים רבים. ושוב, כנראה נחזור לוויכוח הזה בוועדה.

הי"ר א. י. גרינברג:

אנו עוברים להצבעה. בשני הסעיפים לא היו הצעות אחרות אלא הצעת הממשלה להעביר את הצעות החוקים לוועדה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את חוק השופטים (תיקון), תשי"ט—1959, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ההצעה להעביר את חוק הדיינים (תיקון), תשי"ט—1959, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ד. חוק אימוץ ילדים, תשי"ט — 1958 (*)

(קריאה ראשונה)

בני אדם, ובענין שרק יד המחוקק עשויה להעמידו על בסיס איתן. כבר היו מקרים לא מעטים — ועוד אתחור ואעמוד על מקרים אחרים כאלה — שבהם העדרו של חוק אימוץ גרם לתוצאות קשות ובלתי צודקות בהחלט. לא אחת הכירו בתי המשפט במצב לקוי זה, אך ידם קצרה מלהושיע, באשר רק המחוקק יכול היה לעזור, והמחוקק מצדו טרם נתלץ לעזרה.

איך נוצר אותו מצב לקוי? אימוץ ילדים הוא אחד מעניני המעמד האישי שהמחוקק המנדטורי נמנע מלנגוע בהם והשאירם לשיפוטם של בתי הדין הדתיים ולתחולתו של הדין הדתי. דבר זה כשלעצמו לא היה מביא לידי מצב של „לית דין“, אילו היו מערכות הדינים של העדות הדתיות,

לעצם הענין נאמר כל מה שאפשר היה לומר בעד ונגד קביעת גיל 70. אני בדרך כלל תמים דעים עם מה שאמר חבר-הכנסת רוקח בענין זה. אני חושב שאינני טועה כאשר אני אומר שכמעט בכל המדינות, חוץ מאשר באנגליה, החוקים קובעים גיל מסוים לפרישה ואינם הולכים בדרך אשר כפי שהבנתי המליץ עליה עכשיו חבר-הכנסת בר-רב-האי, וקודם לכן חבר-הכנסת קלמר, כלומר להשאיר את השאלה הזאת פתוחה בחוקים אלה וכלל לא לקבוע גיל חובה לפרישה לקציבה. דבר זה אמנם נהוג באנגליה, ואני יכול לומר לכם, חברי כנסת נכבדים, שהיתה לנו הזדמנות דווקא בשנה זו להיפגש עם שופטים מאד נכבדים מאנגליה, והם עצמם, על כל פנים אחדים מהם, מפקפקים מאד בתכונה שבנוהג האנגלי, שלפיו אינך יכול להסיר שופט מכסאו כשהגיע לגיל מסוים. נדמה לי שבזמן האחרון היה מקרה של שופט שפרש מכהונתו לאחר שעבר את גיל ה-80.

אחד מחברי הכנסת הנכבדים הציע לקבוע גיל 75, אבל עם זאת להסמיך את ועדת המינויים לומר לשופט: ארוני, אולי בכל זאת תתפטר כבר, כי — כדי לדבר בשפה צחה — אתה כבר „עובר-בטל“. אנחנו דיברנו על כך בוועדת החוקה, חוק ומשפט בזמנו ושמענו: אנחנו רוצים לראות את ועדת המינויים, כאשר שופט אינו מחוייב לפרוש מכהונתו לפני הגיעו לגיל 75, תגיד לו את הדבר הזה.

אמר כאן חבר-הכנסת ניר לשבחו הוא ולשבחו של חבר-הכנסת רוון ואחרים שכבר עברו את גיל ה-70, שהם עוד רעננים למדי וכוחם אתם, היות והוא הזכיר גם אותי וגם כמה חברי כנסת אחרים, אני צריך אולי להודות לו על המחמאה. אבל אני, על כל פנים, שייך לאסכולה החושבת שמוטב לקבוע גיל מסוים לשופטים, ואינני משוכנע שהגיל המחייב פרישה לקציבה שקבענו אותו כאן, גיל 70, הוא מוקדם מדי. אבל אני מבין שזה ענין לוויכוח בוועדת החוקה, חוק ומשפט. אני רק רוצה לומר שוב, שאנחנו לא התכוונו כלל להעמיד את הענין הזה שוב לוויכוח ולהכרעה, אלא רצינו לתקן את החוק בפרט אחר לגמרי.

והיות ולצבי מה שהוצע כאן למעשה לא היו השגות, אני חושב שהכנסת תסכים ודאי להעביר את הצעות החוקים לוועדה.

חבר-הכנסת יוניצ'מן העיר הערה, שאם כי אמר כי אינה

הי"ר א. י. גרינברג:

אנו עוברים לסעיף ח' בסדר-היום: חוק אימוץ ילדים, תשי"ט—1958.

שר-המשפטים פ. רוון:

ארוני הושיב-ראש, כנסת נכבדה. החוק שאני מביא היום לפני הבית בא למלא חסרון רציני בחקיקה הישראלית. הוא אינו בא לתקן או להשלים חוק קיים, ואף לא להתלף חוק קודם בחוק חדש או חריש יותר. הוא בא להנהיג הסדר חוקי בשטח משפטי חשוב החסר עד כה הסדר תחיקתי כל-שהוא. והמדובר איננו בענין של מה בכך או בענין שיכול היה לבוא על סידורו הסביר גם בלי התערבותו של המחוקק. המדובר הוא בענין חיוני העלול לקבוע אושרם וגורלם של

לפתור את הבעיה על פי דרכו ועל פי נטיותיו הוא, ורבה המהומה ורב הספק. התורה נעשית הרבה תורות. והציוני אינו יודע מה החוק. למרבה המבוכה ניתנים צווי אימוץ וצווי אפטרופסות שבוע-שבוע יוסי"ום בדרך של פיקציה, בדרך של עיקוף והערמה, בדרך של היקש-לא-היקש ובדרך של פירושים דחוקים, פלפול ואשליה; מפני ההכרח מסתמך כים על אמרות'אגב, נתלים באילנות גדולים, מערביים ענין בענין, וכל זה אינו משהו כבוד רב לחוק ולעושי דברו. אפילו משרדי הרבנות החלו לתת צווי אימוץ — "צווי אימוץ" ממש ולא צווי אפטרופסות או צווי החזקת ילדים — אם כי לא ברור מגין גובעת סמכותם ומה מקור החוק המאטריאלי ממנו הם שואבים. גדולה מזו: קיימת גם תקנת פרוצדורה מיוחדת של "אימוץ בנים" (ראה תקנות הדיון בבתי-הדין בא"י, תש"ג) בלי כל בסיס סובסטאנטיבי שתסמוך עליה. בקיצור: הבעיה כולה משועת להסדר תחיקתי. המדינה חייבת זאת ליתומי השואה, להורים ששכלו את בניהם במלחמת השחרור, לילדים חסרי בית ולמשפחות אשר נמנעה מהן בר-כת בנים. וככל שיקדים המחוקק לגדור את הפרצות כן ייטב לציבור בכלל.

במשפט השני שהגיע עד לבית המשפט העליון עמדה להכרעה השאלה אם ילד מאומץ זכאי לרשת את מאמצו בירושה על פי דין. השופט חשין ראה עצמו נאלץ להשיב על שאלה זו בשלילה ולפסוק את העובון לאחים ולאחיות של המנות במקום לפסוק לבתו המאומצת. בסיס דבריו אמר השופט: "המקרה שלפנינו משמש תוספת הוכחה מה רב הצורך, מבחינה חברתית ואנושית כאחת, בתחיקה מתאימה. מעבר מזה עומדת אשה צעירה, אשר המנות ואשרו קיבלוה לביתם בעודה בחיתוליה, ובמשך הרבה שנים פר-נסוה, כלכלוה, הליבשוה, ראוה כראות בן ודאגו לכל מחסוריה, ולבסוף אף העלו אותה עמם ארצה והשיאוה לאיש; והיא אף היא נקשרה אליהם בעבותות אהבה ודבקה בהם, באשר לא ידעה אב ואם וזולתם. ומעבר מזה עומדים קרובי משפחה ויורשים מן המדרגה השניה, אנשים ונשים קשתיילב, אשר לא התעניינו בגורלו של המנות בחייו, ולאחר פטירתו אף לא ראו לבנו — כפי שהוכח בבית המשפט של מטה — לבוא וללוותו לבית עולמו. ואלה, דווקא אלה האחרונים, יטלו לעצמם על פי דין את המצויה מכל אשר רכש המנות בימיו תיחי בזיעת אפיים וביגיע כפיים, ואילו האשה — זו שתשבה המנות לבתו ממש, היא תצא וידיה על ראשה. מצב אבסורדי זה אינו ניתן לתיקון אלא בדרך תחיקה. אנו מר-שים לעצמנו להצביע על הוראות בשתי הצעות חוק שעובדו על ידי משרד המשפטים, אך טרם באו לכלל דיון בכנסת. הראשונה היא הצעת חוק אימוץ ילדים, תשי"ג—1952, שבס' 10 פה, נאמר: "משניתן צו אימוץ, רואים את המאומץ כאילו היה ילדו הטבעי של המאמץ". וכך. והשניה היא הצעת חוק הירושה, אשר סעיף 17 (א) שבה קובע כי: "מי שאומץ כחוק, יורש את מאמצו כאילו היה ילדו". רק בהוראות אלה ושכמותן יש תקנה למצב הבלתי-תקין".

עד כאן דברי השופטים. אינני חושב שיש צורך להוסיף עליהם כדי להסביר את הצורך בחוק זה ואת חיוניותו.

כאן, בכנסת, אין האימוץ נושא חדש. מאז חוק הנכים (תגמולים ושיקום), שנתקבל עוד בשנת תש"ט—1949, קובעים כל חוקי התגמולים והביטוח הסוציאלי שלצורך הזכויות לפי אותם חוקים יכול המנות "ילד" גם "ילד מאומץ"; מקצתם של אותם חוקים — אם כי לא כולם — מזכירים את האימוץ גם מצד המאמץ ומקנים למאמץ אותן הזכויות כמו לאב הטבעי של המבומח.

חוק הגנת הדייר, תשט"ו—1955, מונה את הילד המ-

ובראשם המשפט העברי והמשפט המושלמי, מסדירים, ולו במידת מה, את עניני האימוץ. אך שתי השיטות המשפטיות האלה, היהודית והמושלמית, אינן מכירות במסדר של אימוץ ילדים ואינן מסדירות לא את דרכי האימוץ ולא את תוצאותיו. נמצא, אפוא, שבהציוני "אימוץ קטנים" ברשימת עניני המעמד האישי שבסעיף 51 לדבר המלך במועצתו, שלח אותנו המחוקק המנדטורי, ביוזעים או בלא יודעים, אל מקום ריק, אל אזור שומם של "לית דין". חלל ריק זה היה קיים במשך כל ימי המנדט, ולדאבוננו הוא ממשיך להתקיים עד היום הזה. רק החוק המוצע בזה יתקן את הפגם וימלא את הלקוי. מכאן בקשתי ודרישתי שהחוק יתקבל בהקדם וללא דחיה.

העדרם של דיני אימוץ לא גרם להעדרם של מקרי אימוץ. להיפך, החיים היו חזקים מן הדין ומחוסר הדין. מקרי האימוץ הלכו ורבו משנה לשנה, ואם כי בהעדר הסדר חוקי היו מקרים רבים של אימוץ למעשה ולא הוצאו לפני המשפט ולא קיבלו גושפנקה משפטית רשמית, הרי גם בתי הדין ובתי המשפט הרבו לעסוק בעניני אימוץ. מספר הבקשות לאימוץ ילדים שהוגשו לבתי המשפט המחוזיים עלה מ-54 בשנת 1950 עד ל-239 בשנת 1957. מספר זה אינו כולל בקשות שהוגשו לבתי הדין הרבנים, שעליהן עוד אעמוד בהמשך דברי. הקשיים שעמדו לפני בתי המשפט בשעת הדיון בבקשות אלה — כוונתי לקשיים המשפטיים שנובעו במישורין מעובדת העדרו של חוק אימוץ — היו גדולים ורבים. הרשו לי להביא לפניכם אחדים מדברי השופטים עצמם.

עוד בראשית שנת 1949 אמר השופט לגדוי, בשבתו בבית המשפט המחוזי בחיפה, כאחד מפסקי דיניו בעניני אימוץ, את הדברים האלה: "האימוץ הוא פרשה סתומה במקצת בהעדר חוקים מפורטים ופסקי דין היכולים להדריך את בית המשפט. חסרון זה כבר מורגש בבית המשפט שלנו והוא יורגש עוד יותר בעתיד, כי בין העליה מארצות הגולה ישנם ויהיו יתומים רבים, ויש לצפות למספר גדול והולך של בקשות לאימוץ יתומים כאנשי. עלינו לעודד את התופעה הזאת, ולהקל על אנשים אשר ברצונם לאמץ יתומים, שימצאו לפנינו הם דרך סלולה, במקום חוסר הוודאות השורר עכשיו בכל הנוגע לנושא זה".

השופט עציוני, באותו בית משפט, הסתמך, בפסק דין מאוחר יותר על דברים אלה והוסיף: "לדאבוני לא אוכל להגיד, למרות שעברו כבר מספר שנים מאז הוצא פסק הדין הנ"ל (של השופט לגדוי), כי חוסר הוודאות הוסר. עד היום לא נקט המחוקק כל איניציאטיבה, כדי להבהיר את עניני האימוץ ולקבוע את זכויות הצדדים ואת דרכי הדיון בבקשות ממין אלה. והדבר נשאר ברוב המקרים סתום" כמו שהיה מקודם. אמנם השופטים מנסים למלא את החלל, אולם ברור שנסיון זה לא יוכל להיות מושלם בהעדר חוקים מתאימים, וכי אין להטיל על בתי המשפט את מלאכת המחוקק".

בשנת 1955 הגיעה הבעיה פעמיים לפני בית המשפט העליון. בשני המקרים ניתן פסק הדין של בית המשפט על ידי ממלא מקום הנשיא, כבוד השופט חשין. במקרה הראשון אמר השופט: "אין לך פניה בשדה המשפט בארצנו שהפרוץ בה מרובה כל כך כמו במסכת קטנים, ובמיוחד בסוגיה זו של אימוץ ילדים, ואין לך ענין שיהא משוער כל כך להסדר על פי תחיקה ממלכתית". להלן מביא השופט את דברי השופט טים לגדוי ועציוני שציטטתי זה עתה, וממשיך: "מאז עברו ימים הרבה והמכה עוד לא העלתה אירובה. שופטי בתי המשפט המחוזיים בארץ נבוכים. הם מגששים באפילה ואינם יודעים את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. אין אחי דות דעים ואין אחידות תוצאות. כל אחד מהם עושה מאמץ

היה בכוחן של תקנות סדרי דין להסדיר דבר או חצר דבר. וכשניתן פסק הדין השני של כבוד השופט חשין — אותו פסק דין הקובע שאין למאומץ זכות לרשת את הנאמץ — ורצינו לעשות משהו לחיקונו של מצב משוער זה, לא יכולנו אלא להוסיף לאותן תקנות הוראה המחייבת את בית המשפט להסביר למאמץ את העובדה שהאימוץ אינו מקנה למאומץ זכויות ירושה מבלי שהמאמץ יעשה צוואה לטובתו, והתקנה הנוספת, מחוסר סמכות לספק בענין לגופו, מסתפקת במעין רמז למאמץ, באמרה: "... ואם הביע המאמץ רצונו לצוות כאמור, יצרף בית המשפט את שטר הצוואה לצו האימוץ". בזה תיארתי לפניכם את המצב המשפטי הלקוי הקיים בשטח זה עד היום הזה. כפי שאמרתי, לא התעלם משרד המשפטים ממצב זה. הוא הכין הצעות חוק מקיפות, בזו אחר זו, החל משנת 1952, וההצעה מאותה שנה אף זכתה להיזכר בקטע מפסק הדין שקראתי לפניכם זה עתה, פסק הדין של השופט חשין, אך הממשלה, או יותר נכון — הממשלות, שכינהו במשך שבע השנים מאז 1952, אותן הממשלות הקואליציוניות דחו מדי פעם את הדיון בהצעות אלה, וכך קרה הדבר שרק עכשיו, לפני חרשים, הונחה הצעת החוק על שולחן הבית.

וכאן רצוני להעיר הערה בקשר להשגות מסוימות של חברי הסייעות הדתיות. נכון הדבר שהמשפט העברי לא פיתח את מוסד האימוץ בדרך שמוסד זה התפתח ברוב השיטות המשפטיות מקדמת דנה. אך גם המוסדות הדתיים היהודיים, והרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים בראשם, הכירו כבר מומן באימוץ ובצורך החיוני להסדיר הסדר חוקי את הקשר המשפטי בין מאמץ ומאומץ. יבואו ויעירו על כך תקנות הדיון בבתי הדין בא"י שהותקנו על ידי הרבנות הראשית עוד משנת תש"ג (1943), וכן התיקון לתקנות האגרות ובבתי הדין הרבניים, שהותקן רק בשנה שעברה, כדי לאפשר לבתי הדין האלה לגבות אגרות בקשר לבקשות של אימוץ ילדים. ויעירו אותם צווי האימוץ של בתי הדין הרבניים שניתנו עד לפני שנים אחדות ואשר נזכרו גם בפסק דינו של השופט חשין, שקראתי לפניכם. אם כך הדבר, ואם מוסדות הרבנות עצמם ראו צורך לתת יד לאימוץ ילדים ולספק בו — יש לקוות שלא תתעורר התנגדותן של הסייעות הדתיות לתקין חוק זה.

עם זאת עלי לציין, שלפי הידיעות שבידי כמעט שלא באו כל בקשות של אימוץ בפני בתי הדין הרבניים בשנים האחרונות. הנה המספרים: בשנת 1954 — אף לא בקשה אחת; גם בשנת 1955 — אף לא בקשה אחת; בשנת 1956 — 4 בקשות; בשנת 1957 — בקשה אחת. שנת 1958 טרם סוכמה. לעומת זאת עלה מספר הבקשות בבתי המשפט המחוזיים באותן השנים 146 בשנת 1954 עד 239 בשנת 1957.

מספרים אלה מראים שסעיף 20 וסעיף 31 של החוק המוצע, אשר כתוצאה מהם תתרכז סמכות השיפוט בעניני האימוץ כולה בידי בתי המשפט המחוזיים, לא יביאו למעשה כל שינוי במצב הקיים, אלא רק יתנו למצב זה את הגושפנקה המשפטית המיחייבת.

במידה שעד כה היתה לבתי הדין הדתיים, היהודיים והנוצריים, סמכות כל שהיא, בעניני אימוץ, הרי סמכות זו על פי דבר המלך במועצתו היתה קיימת רק לכאורה, באשר היא היתה תלויה לפי החוק בהסכמת כל הצדדים, ועוד בזמן המנדט התליתו וקבעו בתי המשפט שדרושה גם הסכמתו של הילד עצמו, אלא שאין ביכולתו של הילד לתת הסכמה בעלת תוקף משפטי לשיפוט בית הדין הדתי, התוצאה של פסיקה זו היתה, שסמכות שניתנה לבתי דין אלה להלכה לא היתה נתונה להם למעשה, ואם החוק התרש מבטל סמכות זו גם

אומץ בין קרובי הדייר שהחוק מגן עליהם מפני פינוי. חוק האזרחות, תשי"ב—1952, קובע שלענין רכישת האזרחות הישראלית או איבודתה יכול המונח, "ילד" גם ילד שאומץ, והמונח "הורים" יכול את המאמצים של ילד מאומץ.

בחוק השמות, תשט"ו—1956, שוב נאמר בסעיף ההגדרות, שילד כולל ילד מאומץ, אך חוק זה הרחיק לכת. הוא לא הסתפק, כמו שעשו זאת שאר החוקים שהוזכרו, בקביעת דין משותף לילד הטבעי ולילד המאומץ, אלא הוסיף על כך הוראה סובסטאנטיבית, שאינה חלה אלא על ילדים מאומצים ומסדירה ענינים של ילדים אלה בדרך מיוחדת. וכך נאמר בסעיף 5 לחוק השמות: "קטין שאומץ, מקבל שם משפחת מאמצו, אך אינו מקבל שם פרטי חדש, וזולת אם קבע בית המשפט בצו אימוץ קביעה אחרת". אלה הם חוקים שכבר נתקבלו בכנסת. שני חוקים נוספים הדנים בילדים מאומצים וקובעים לגביהם הלכות מיוחדות, הם החוק לחי קון דיני המשפחה (מונוג), שעבר את הקריאה הראשונה ואת הדיון בוועדה, אך טרם הגיע לקריאה שנייה וסופית, וחוק הירושה, שהועבר לא מכבר בסיום הקריאה הראשונה לידי ועדת החוקה, חוק ומשפט. כל אחד משני החוקים האלה מסדיר קטע מדיני הילד המאומץ, הצד האשון נוגע לזכויות המונות בין ילד כזה לבין מאמצי, מצד אחד, והוריו הטבעיים, מצד שני; ואילו חוק הירושה מסדיר את בעיות הירושה של על פי דין בין קרובי אימוץ וקרובי משפחה.

כל אותן ההוראות המיוחדות — הן אלה שכבר עומדות בתקפן, כמו סעיף 5 לחוק השמות, והן אלה שייכנסו לתקפן בעתיד, כשהחוקים ההם, כגון חוק הירושה, יתקבלו בכנסת — לא ייפגעו על ידי החוק החדש. כי כה נאמר בסעיף 14 להצעת החוק: "הוראות הסעיפים 11 ו12 אינן גורעות מכל חוק אחר הקובע תוצאות של אימוץ". והוראות הסעיפים 11 ו12 הנוכחים בסעיף זה הן ההוראות הכלליות בנוגע לתוצאות האימוץ; ועוד אחזור אליהם בהמשך דברי.

נוסף על חוקי הכנסת האמורים ברצוני להגיד מלים אחדות גם על מערכת של תקנות סדרי דין הדנות בעניני אימוץ, הלא הן תקנות בית משפט (אימוץ), תשט"ו—1955, שהתקנו בתוקף סמכויותי להתקין תקנות סדרי דין בבתי המשפט.

פסק הדין הראשון מבין שני פסקי הדין של בית המשפט העליון, שהבאתי לפני חברי הבית זה עתה, ניתן ב18 במאי 1955. למחרת, ב19 במאי 1955, נתפרסמו תקנות האימוץ. אין זאת אומרת, כמובן, שמשרד המשפטים או שר המשפטים פועלים במהירות מחליאה כזאת למלא אתרי דרישות בתי המשפט בשטח הפקידה. אך שני התאריכים מראים שעוד לפני מתן פסק הדין — והכנת תקנות כאלה דורשת בדרך כלל זמן לא מעט — היה משרד המשפטים ער לבקיעה זו ועשה גסיון לפתור אותה, לפחות במקצת, אם לא אזכיר גם הצעת החוק משנת 1952 והצעות אחרות.

אני מדגיש שלא היה זה אלא נסיון ושלל היה זה אלא פתרון חלקי, כלומר התקנת התקנות האלה, ואנחנו לא יכולנו לעשות יותר מזה בכוחות הדלים של מי שמתקין תקנות של סדרי דין. בהעדר חוק סובסטאנטיבי בעניני אימוץ, השתדלנו להסדיר כמה ענינים בדרך ההסדר הפרוצדוראלי, כגון שאלת תקופת המבחן הגידונית עכשיו בסעיף 6 של הצעת החוק שלפניכם, שאלת הסכמתם של הורי המאומץ או השאלה של העלמת והותם של הורי המאומץ מפני המאמץ.

אך בשאלות הסובסטאנטיביות העיקריות, כגון גיל המאמץ צים, וביתור בענין התוצאות המשפטיות של האימוץ, לא

בהלכה, אין בו, גם מבחינה זו, חידוש כל-שהוא. עם זאת, וכדי לא לפקוד על ילדים שאומצו על פי פסק דין של בית דין דתי את הפגם בסמכותו של בית הדין, בא סעיף 28 של ההצעה ומשרד צווי אימוץ שניתנו בעבר, אם עלידי בית משפט אזרחי ואם עלידי בית דין דתי.

עד כאן במה שנוגע לסמכות בעניני אימוץ של בתי דין רבניים ובתי דין של העדות הדתיות הנוצריות. המצב שונה, מבחינה משפטית גרידא, לגבי בתי הדין השרעיים, כי סמך כותם בעניני אימוץ על פי הוראות דבר המלך במועצתו אינה מותנית בהסכמת הצדדים. אך כאן יש לזכור, מה שאמרתי קודם, שהמשפט המושלמי אינו מכיר במוסד של אימוץ. מסיבה זו אין בתי הדין השרעיים מטפלים בבקשות של אימוץ, ונמצא שגם לגביהם שום שיפוט של ממש שהיה פועל להלכה למעשה אינו מתבטל על ידי החוק החדש.

התעכבתי באריכות-מה על הרקע הכללי של הצעת החוק. לעומת זאת אוכל לקצר בהסבר הוראותיו. החוק מונח לפני כם; הוא אינו ארוך והוראותיו נוסחו — כיאה לחוק מסוג זה — בשפה שאני מקווה כי תהיה ברורה ומובנת לכל המעיין בנוסח הסעיפים.

הקו היסודי והעקרוני ביותר העובר בכל החוק הזה הוא הרעיון שהאימוץ אינו בא אלא לטובתו של הילד שרוצים לאמץ. קו מנחה זה משותף לכל השיטות המשפטיות, וגם מקורות המשפט העברי, בדונם בעניני אפוטרופסות שהם קרובים מטבעם לעניני אימוץ, אינם גלאים מלהגיש שטות הילד חייבת לשמש קו ומשקולת לכל ההלכות וההכרעות. אותו רעיון מצא ביטוי בולט בחוק שיורי זכויות האשה, תשי"א—1951. בחוק האימוץ מודגש שיקול מנחה זה, בסעיף הראשון של ההצעה, בתור תנאי עיקרי וראשי לכל אימוץ. סעיף 1 קובע: „בית המשפט רשאי, לפי בקשת המאמץ, ליתן צו אימוץ אם נוכח שהאימוץ יהיה לטובת המאומץ“.

תנאי הכשירות של המאומץ ושל המאמץ קבועים בסעיף פ"ב 2 ו-3 של ההצעה; הבדל הגיל של 18 שנה הנדרש ביניהם — בסעיף 4; תקופת המבחן של ששה חדשים, שבה צריך המאמץ להיות סמוך על שולחן המאמץ לפני שבית המשפט יכול לתת את צו האימוץ — בסעיף 16; לפי הוראות סעיף 5, הסכמתו של המאומץ היא תנאי לאימוץ אם רק הגיע המאומץ לגיל הדרוש כדי להבין בדבר; ולבסוף האפשרות הניתנת לבטל את האימוץ במקרה „שחובות המאמץ כלפי המאומץ או חובות המאומץ כלפי המאמץ הופרו הפרה חמורה המצדיקה את ביטול האימוץ“, כלשון סעיף 16 — כל אלה הן תולדות של עקרון טובת המאומץ.

דאגה מיוחדת דואגת הצעת החוק שלא יהיה אימוץ מבלי שהורי המאומץ נתנו את הסכמתם לכך. ההוראה הכללית בנוקדה זו נמצאת בסעיף 7, הקובע: „בית המשפט לא יתן צו אימוץ אלא אם נוכח שהורי המאומץ מסכימים לאימוץ“. כדי להבטיח שהסכמת ההורים תינתן בהכרה מלאה וברעיה צלולה, נאמר בסעיף 9 של ההצעה: „הסכמת ההורים שניתנה לפני לידת המאומץ או תוך שלושה חדשים לאחר לידתו — בטלה“. וכדי לתת להורים שהות נוספת לשקול בדבר ולחזור ולשקול, מוסיף אותו סעיף וקובע: „הורה רשאי לחזור בו מהסכמתו כל עוד לא ניתן צו אימוץ“. רק במקרים מיוחדים ומוגדרים היטב יכול בית המשפט לתת צו אימוץ מבלי שתוכח לפניו הסכמתם של הורי המאומץ. מקרים אלה מפורטים בסעיף 10 של ההצעה, והם: „הפקרת המאומץ, סירוב לתת את ההסכמה מטעמים שרירותיים בלתי הוגנים בלבד“, ואי-אפשרות לברר את דעתו של ההורה, כגון

והי, כאמור, עמדתו העקרונית של החוק, אך אין זאת עמדתו המוחלטת מכל וכל. אם כי פתרון זה הוא הפתרון הנכון והצודק ברוב המקרים של אימוץ, ומה גם במקרים תדירים שבהם המאומץ הוא ילד שנולד לאמו מחוץ לגישה אין — הרי מרובים מדי שללי הגוונים של מקרים מיוחדים ומצבים יוצאי-דופן, משהמחוקק יכול היה לנקוט בגישה אחת בלבד לגבי כולם, ללא אפשרות של אבחנות. לכן הומתקה וגוונה ההוראה העקרונית בכמה דרכים:

ראשית יש להזכיר כאן שוב את הוראת הסעיף 14, שכבר עמתי עליה מקודם, והיא אשר שומרת על תקפה של חוקים אחרים המסדירים תוצאותיו של אימוץ לענינים מסוימים. כגון ענין הירושה של ענין שם המשפחה של המאומץ, אף אם התוצאות הקבועות בחוקים אלה סותרות מן העקרון של סעיף 11. כך למשל אגבנו מציעים בחוק הירושה, אם כי היו עליו השגות בדיון בכנסת, שהמאומץ יורש מהוריו הטבעיים, אם כי בסעיף 11 נאמר בתור כלל, שהקשר המשפחתי, לא הקשר מקרבת הדם, נותק.

שנית יש להזכיר כאן סעיף 12, המאפשר לבית המשפט להקדים את לדחות את תוצאות האימוץ, כולן או מקצתן, לזמן שלפני מועד מתן צו האימוץ או לזמן מאוחר יותר.

שלישית — וזו ההוראה החשובה ביותר — בא סעיף 11 עצמו ומאפשר לשופט „לצמצם בצו האימוץ את תוצאותיו, אם ראה סיבה לכך“. ייתכן שלא על נקלה ישתמש בית משפט בסמכות רחבה זו; אך במקרים שהנתיחק הגמור בהמשפחה הטבעית והעמדת היחסים המשפטיים עם המאמץ בלבד ייראו לבלתי רצויים או לבלתי צודקים, עשויה ההוראה זו לעזור ולאפשר לבית המשפט להגיע למסקנות צודקות וג' כונות יותר.

דומה לי שבוה הבאתי לפני הבית את עיקרי החוק המוצע. הפרטים — הן אלה שציינתי בדבריי והן אלה שדילגתי

כזאת. לא כן בארצנו. האם בושה ומשחללת להיפטר במהרה מהתינוק. יש צורך בבדיקה רפואית יסודית של הילד, וכן חשוב למסור מהר ככל האפשר למשפחה המאמצת. גם המשפחה המאמצת צריכה לעמוד במבחנים שונים. עליה ליצור תנאים הוגנים לתינוק. קנה-המידה איננו כלכלי, לא העושר הוא היתרון הגדול, וכן לא הרמה האינטלקטואלית הגבוהה. אין ספק שהמצב הכלכלי צריך להיות יציב.

מסירת הילד תובעת שיקול רב ומעקב אחר מסירתו במשך תקופה מינימלית לפני מתן צו משפטי. כידוע, קיים שוק שחור לאימוץ ילדים. משיגים אותם באופן פרטי תמורת כסף, לעתים כסף רב. והוא הגרוע ביותר. אין נוהגים במקרה זה במבחנים מוקדמים. יש וסוחטים כספים ללא דאגה מיוחדת לגורל הילד. לצערנו, הביקוש לאימוץ ילדים הולך וגדל, ושמענו כאן מספרים; בשנה החולפת הגיע המספר ל-239. כדאי היה לתת דעתנו על הסיבות של תופעה טראגית זו. משרד הבריאות חייב לחקור סיבות העקרות, ולמנוע ריבוייה. באמצעות משרד הסעד — שהוא המטפל באימוץ — ניתנים 50—70 צווי אימוץ בשנה, בו בזמן שמספר המחכים בתור הוא מאות רבות, ומחכים שנים בתור.

בהתחשב בטיפול הסוציאלי הדרוש לפני ביצוע החוק, יש לקבוע סעיף המסמך רשות סעד מיוחדת לספל בבדיקה זו. באנגליה רשאית סוכנות מוסמכת למסור ילד, וכן כל משפחה המקבלת ילד חייבת להודיע על כך לסוכנות זו. כמו כן קיים פיקוח על-ידי רשויות הסעד המקומיות על משפחות אומנות ומאמצות.

בהתחשב במגמות אלו אני מציעה את התיקונים הבאים: בסעיף 3 יש להוסיף: „אדם בלתי-נשוי יכול לאמץ ילד במקרה של קרבת-דם בלבד“. היינו עדים לתופעה חמורה של ילדים ללא הורים שנמצאו בארצות הגולה והגיעו ארצה. על כן חשוב מאוד לאמץ אותם, ובכל זאת, כדי למנוע סיבוכים במקרים בלתי-רצויים, יש להוסיף כי אדם בלתי-נשוי יכול לאמץ רק במקרה שהילד הוא קרוב משפחה.

בסעיף 5: — במספר חוקי סעד נמנעת הופעת ילד עד גיל 14 בפני בתי-המשפט, משום שהיא עלולה להזיק לילד, ובית-המשפט מסתפק בעדות חוקר-נוער ופקיד-סעד. על כן אני מציעה גם כאן להוסיף בסעיף 5: „היה מאומץ מסוגל להבין בדבר — לא יתן בית-המשפט צו אימוץ אלא אם כן נוכח שהמאומץ רוצה באימוץ על-ידי אותו מאמץ. להוכחה זו מספיק תזכיר פקיד-סעד“. על-ידי זה נמנע הופעתו של ילד בפני בית-המשפט.

לסעיף 6: — כבר הזכרתי בדברי כי יש להקים טיפול סוציאלי לאקט המשפטי של האימוץ. ועל כן אני מציעה להוסיף בסעיף 6: א) על-ידי רשות סעד מוסמכת אפשר למסור ילד לאימוץ; ב) כל מי שמתעתד לקבל ילד ככוונה לאמצו בעתיד — חייב למסור על כך שבעה ימים לפני קבלת הילד לרשות הסעד המוסמכת. רשות הסעד רשאית, על-ידי פניה לבית-המשפט, לעכב מסירת הילד במקרה שתהיה סיבה סבירה לעיכוב זה.

המציאות הוכיחה שהסידור הפרטי ללא מבחן קודם גרם צרות רבות לשני הצדדים. ועל כן אני מדגישה במיוחד שחשוב כאן הטיפול הסוציאלי שיעשה על-ידי רשות מוסמכת לפני האקט המשפטי.

לסעיף 9: — אכן, הוא חשוב מאוד, אולם אני אומרת את דברי מתוך התייעצות עם עובדות שיש להן נסיון-חיים רב. הסכמת הורים שניתנה לפני לידת המאומץ: — כאן כתוב: „או תוך שלושה חדשים לאחר לידתו“. יש רשות לה-

עליהם — לקוחים, בשינויים מעטים, מדוגמות בדוקות ומקובלות בארצות זרות, כפי שאפשר לראות, ביתר פירוט, בדברי ההסבר לסעיפים המקבילים של הצעת חוק היחיד והמשפחה משנת 1955; הוראות האימוץ כלולות שם בסעיף פ"מ 98 עד 106, 183 1967. בשאלת תוצאות האימוץ נשענת ההצעה בידור על חוק האימוץ האנגלי משנת 1950.

בסיום אני חוזר ומדגיש את הצורך החיוני בחקיקת חוק זה. הוא אחד החוקים להגנה על הילד והנוער; הוא עשוי לתת בית משפחתי לרבים שהברכה של בית כזה נמנעה מהם מסיבה כל-שהיא — אם בתור הורים ואם בתור ילדים. אני תקווה שחוק זה יוכל להתקבל בהקדם.

אני מציע להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ב. מינץ:

הדיון בחוק זה הוא אישי.

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת כפרי.

שרה כפרי (מפא"י):

שמענו את הקדמתו החשובה והמאלפת של שר המשפטים, ואני מסכימה עם כל דבריו, עם רוח דבריו ועם רוח החוק הזה, שאכן מטרתו העיקרית היא טובת הילד, לתת לו בית, לאלה אשר אין להם בית מסיבות שונות.

חוק אימוץ ילדים דן באחת הבעיות החמורות והכאובות ביותר בתי המשפחה ובחיי האשה במיוחד. אמהות היא משאת-נפש הטבועה באופיה ותכונותיה משנות חייה הראשונות. תורתנו מתארת דמויות נשים חשוכות-בנים בהבנה עמוקה והשתתפות רבה בצערן, כחנה משילה ואחרות.

אין ספק שהקונסטיטוציה של האימוץ היתה קיימת לפני הרבה שנים. רק המשמעות היתה אחרת, למען הבטחת שלשלת יוחסין או שמירת השם וכו'.

ענין האימוץ אינו נזכר בידי התורה. בכל זאת נתן משרד הרבנות צווי אימוץ ומתן סטאטוס חוקי להם. הוסבר לנו כאן שצו האימוץ הוא הכרח מציאותי. יש להסדיר זכר יוחסי וחובותיו של המאמץ והמאומץ כאחד.

בכל מדינה יש גישה שונה לחוק האימוץ, והוא קיים ברוב ארצות אירופה. מטרתו העיקרית היא לתת לילד תחליף לבית, תחליף להורים טבעיים. נוכחנו במשך השנים כי גם הטוב במסודות אינו מסוגל לתת לילד תחושה אדם. אף בשכונות חיי הראשונים הוא זקוק לאהבת האם המקנה לו בטחון ושיווי-משקל רב. המחקרים הרבים בבדיקה זו הוכיחו שחשני מוסדות משוללים יציבות נפשית כל ימי חייהם. ועל כן יש למנוע ככל האפשר זמן שהותו של התינוק במוסד ולמסור אותו בהקדם למשפחה המאמצת.

החוק המוצע מסדיר את האקט המשפטי בלבד, אולם הוא לא ימלא ייעודו אם לא יהא מלווה פעולה סוציאלית דרושה שתיעשה על-ידי עובדת סוציאלית מומחית ובקיאיה.

החוק נוגע לשלושה גורמים: לאם הילד, לילד המאומץ ולהורים המאמצים. וכפי שאמרנו טובת הילד, חינוכו, הרגש, תו השלמה — הם העיקר. אולם יש להתחיל בטיפול באם, בטרם היוולדו של הילד. ברוב המקרים, כפי שממענו, זו נערה לא נשואה שאינה רוצה בתינוקה. אנו עדים לתופעות טרגיות ביותר של רצח התינוק, וזניתו במקומות המסכנים בריאותו וכו'. במקרים שהאב ידוע, משתדלת העובדת הסוציאלית לחתך את הווג. אולם לרוב הנערה מחפשת אפשרות להשתחרר מהילד במהירות. יש ארצות בהן קיים מוסד מיוחד לאמהות ללא נישואין, בו יכולה האם לחיות לבטח עם תינוקה תקופה ממושכת. יש והחברה אינה מגנה כלל תופעה

ישיבה תקע"ט, י"א שבט תשי"ט (20 ינואר 1959)
— חוק אימוץ ילדים (כפרי, רוון, תלמי) —

תפקידן לטפל באם לפני צו האימוץ; תפקידן לטפל גם אחרי שניתן צו האימוץ ולעקוב אחרי המשפחה.

אני מציעה להעביר את החוק לוועדה משותפת של ועדת החוקה, חוק ומשפט וועדת השירותים הציבוריים. אני מחשיבה מאד את הרקע הסוציאלי, לבל יבולע לו בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

שר-המשפטים פ. רוון:

מוטב כבר בוועדת השירותים הציבוריים.

אמה תלמי (מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני פטורה מלפרוש את הרקע של החוק, עשה זאת בכשרון ובפרטורטו שר המשפטים. הייתי אומרת רק כי החוק היה כל כך נחוץ ודחוף, שהילדים האלה זכו להיות מאומצים בחוקים אחרים לפני שזכו בחוק האימוץ של עצמם. הכוונה — לחוק האחרות, לחוק הגנת הדייר, שם אומצו ילדים אלה לפני שזכו לדיירה משל עצמם. הגיע היום ואנו דנים בחוק שמצפים לו בכליון עינים. בחוק זה יש גם קו מנחה. במידה שאבקר את החוק, אשתדל לדון לפי הקו המנחה המוצהר, האומר כי ענין טובת הילד עובר בו כחוט השני — טובת הילד, טובת האדם המעמיד את פסיעותיו הראשונות בחיים, ולא בהצלחה, משום שאין לו הורים או שאין לו מי שיחנכו. החוק מבקש לעשות כל שניתן לעשות בכוח אדם, כדי שילדים חסרי בית ימצאו משפחה.

בילד מתחיל האדם וילדותו של האדם. תינוכו מתחיל כבר בימים הראשונים של חייו, והאמת הזאת היא יפה לא רק לגבי ירכות אחר — על תנועתו הנוער בתינוקות. האדם ואם יש ילדים בארצנו שלא חלקם ולא זכו לשירי ערש ולשירי תודה של אמהותיהם, ואם מאיך יש בארצנו אמהות בכות, שלא זכו ללדת תינוקן ונפשו יוצאת לתינוק, אם צרכים אלה ואלה נפגשים — בשל החוק, גם ילדים מאומים צימם מביאים אושר, אם המאמצים מחפשים אושר זה ואם הם בטוחים כי לא ייגלו מהם ילדם. כולנו ידענו כי נשים שבעקבות עקרות ממושכת אימצו ילד, הרי בהשפעתו ובאנוני רת אהבה זו כאילו נפתחו מעיינות חיוניים, והבטחון הפנימי והשלווה הנפשית — הם הביאו לעתים לכך שבאה גם ברכת אמהות טבעית והנשים המאמצות ילדו תינוקותיהן. אם יש בכוחו של אימוץ להחיות אנשים, לחזק חוסי משפחה שגרפו — חשוב מאד הדבר, ובמידה שטוב יותר למשפחה, טוב יותר לילד שבתוכה.

באחת, זהו חוק אנושי מאד, עוסק במאטריה אינטימית מאד, אבל קשה מאד להכריע מה טוב יותר לילד ומה מבטיח לו יותר את עתידו. נקח למשל את סעיף 7. כתוב בו כי אין צורך שההורים ידעו מיהו המאמץ. נכון מאד. אבל מדוע לא כתבו בו גם כי המאמצים לא ידעו מי חוסי ההורים? זה מקל מאד על תינוכו של הילד, כאשר האם המאמצת יכולה לומר לילד בכנות כי אינה יודעת מי אמו, כדי שהילד לא יחלבט יותר מדי בחיפושו אחר אמו וילדותו, כדי שלא תהיה כפילות זה נחוץ לטובת הילד, אך זה לא כתוב בהצעת החוק. כמובן, יהיה מישור אשר ידע את שני הצדדים, אך לא טוב שתודע זאת המשפחה המאמצת.

נקח, למשל, דבר אחר: את כל הסייגים שבסעיף 9, שבו עסקה גם חברת הכנסת כפרי. סעיף זה אומר, "הסכמת הורים שניתנה לפני לידת המאומץ או תוך שלושה חדשים לאחר לידתו" — בטלה. הורה רשאי לתזור בו מהסכמתו כל עוד לא

גיש התנגדות לשנות את ההסכם תוך שלושה חדשים אחרי לידתו, והנימוק: אם בית-המשפט יחשוב, תוך עיון בתאריך הויתור ובנסיבות אחרות של המקרה, שהויתור ניתן מתוך לחץ הנסיבות וחוסר שיווי-משקל אפשרי — הוא יכול להזמין את האם לדיון. אמהות רבות רוצות לסיים את הפרשה במהירות האפשרית. יתר על כן, בצרכי לפי הנוסח המוצע, כל הילדים להישאר לפחות שלושה חדשים במוסד. וכבר דיברתי על כך, ואמרתי מה הרע בדבר, והוא שאינו רצוי לדעת רוב המומחים.

הערך שיש לייחס לכתב הויתור תלוי בטיב הטיפול שניתן לאם הטבעית, ובמידת העזרה שקיבלה מפיקד הסעד, כדי שחולל להגיע להחלטה שקולה בהתחשב באפשרויותיה ובטובת הילד. יש להביא בחשבון אותם המקרים שהאם עלולה להיעלם מיד אחרי הלידה, גם מקרים כאלה ישנם.

לסעיף 9 יש עוד תיקון חשוב מאד. יש לפעמים שההורה חוזר בו, לא משום שהוא מתחשב בטובת הילד, אלא עלולים להיות גורמים שליליים, וביניהם רצון לסחוט כספים. על כן יש להכביד עליו, ומוטב שיפנה לבית-המשפט, ובית-המשפט יחליט לפי נסיבות המקרה ובהתחשב בטובת הקטין.

לסעיף 10: — יש, נדמה לי, להכביד במקרה זה. אין צורך בהסכמתו של ההורה אשר התנכר לילד או הפקירו, או סירב להסכים לאימוץ. בסעיף הזה כתוב "הפקיר" בלבד. נדמה לי שיש לפרט יותר.

יש הצעה נוספת לסעיף הזה, תוספת חשובה מאד, לגבי אם בלתי-נשואה. וכבר שמענו כאן שמרבית המקרים הם של ילדים ללא נישואין, במקרים כאלה יש טיפול רב על-ידי עובדת סוציאלית. אולם אם האם בלתי-נשואה, וזכותה הבל-עדיה להחליט על מסירת הילד.

לסעיף 18, האומר: "ביטולו של צו אימוץ או של צו ביניים מנתק את החובות והזכויות שבין המאמץ לבין המאומץ", יש להוסיף: "לפי דרישת ההורים". אכן זהו סעיף חשוב, ובמקרה זה יש לתת את הזכות לבטל, לפי דרישת ההורים.

נשאלת השאלה: אם בוטל הצו, מה יהיה גורלו של הילד? סעיף החוק צריכים לתת תשובה לבעיה זו. אם בית-המשפט קובע שיש להוציא ילד מבית האנשים שמתכוונים לאמצו, לאחר שנתבקש לכך על-ידי פקיד הסעד, או לזכות בקשת אימוץ, או לבטל אימוץ שלא לפי סעיף 18 — יפורש בצו לאיזה אדם, מוסד או רשות יימסר הילד ורכושו, ובאיזה מועד.

סעיף 21 אומר, כי "בית-המשפט רשאי לקיים דיון לפי חוק זה בבלתיים סגורות". יש לציין שהוא לא רק רשאי, כי אם חייב לעשות זאת, וכך בכל הסעיפים. אם בחוק על קטינים, חולי-נפש ונעדרים כתוב שבית-המשפט רשאי, הרי שלגי בי אימוץ יש לנקוט ביתר זהירות ולומר שבית-המשפט חייב לנהל את המשפט בבלתיים סגורות.

סעיף 32 מסמיך את שר המשפטים כאחראי לביצוע חוק זה. אולם חייב שר הסעד להתקין תקנות וגם למנות עובדים סוציאליים כפקידי סעד למטרה המסוימת, הדורשת יתר התמחות ויתר מסירות. אנו רואים שהמצב כיום איננו כך. כיום יש במשרד הסעד ועדה מרכזית ויש עובדות בודדות — בסך-הכל שלוש, שתיים מהן בעבודת חלקית — והן מזוירות על פני כל הארץ. בהתחשב עם הצעתי בדבר הצורך להקים רשות מוסמכת מיוחדת, חייב גם שר הסעד למנות עובדות סוציאליות מיוחדות לתפקיד זה, כי, כפי שאמרתי,

לבקש צו לאחר שילד חונך בביתו כמחצית השנה, ולאחר שנתקיימו תנאים אחרים, שאליהם עוד נחזור.

מובן שהחוק מבקש להשוות בכל את הילד הטבעי והילד המאומץ. אבל יש דבר אחד בו טמון הבדל, ולכן אין להשוות בו. ודווקא כאן החוק משווה ואינו מגלה באיזו דרך הגיע הילד למשפחה. לגבי הילד המאומץ רצוי לאמר זאת, במפורש או במרומז, אבל צריך להגיד כיצד מצאה או קיבלה, או קנתה או פיתחה המשפחה ילד, אם לא ניתן לה על-ידי הטבע. בעולם כולו וגם בארצנו עולה הביקוש על ההיצע. עד כמה שמזר הדבר, הרי גם בגרוע שבעולמות ובנורא שבמשטרים יש שפע אהבה בלב האנשים, והיא מח' פשת לה נושא. וגם פה, כמו בכל המקרים, כאשר אינה באה על סיפוקה, איננה בוררת בדרכים כדי להשיגו. ומצד לים זאת מתחוכים, ספסרים, ונוצר שוק שחור לילדים לפי התנאים של ביקוש גדול והיצע קטן, כמו בכל יריד. לכן אסור שהחוק יתעלם משלביה השלבים של האימוץ, אסור שלא יודיע באיזו דרך הגיע כאן הילד למשפחה. ייתכן שמן הראוי כי נחליט שתהיה סמכות מיוחדת או רשות מיוחדת לצורך זה.

כידוע, חלק הארי של הילדים המאומצים קשור באמהות בלתי נשואות ונעדרות צעירות, ואלה צריך שיטפלו בהן נשים וגברים שלומדו לכך, שקיבלו הכשרה מדעית מיוחדת, והם נמנים עם הסגל של העובדים הסוציאליים. הם יטפלו גם באם. רבותי, כדי להציל חינוך אין הכרח להרוג את האם, גם נכשלה. נתפתחה או היתה קרוב לאלמות. היא בת' אדם.

ומאידך, כדי שהאימוץ יצלח, צריך לדעת, לנסות ולה' עריך גם את המשפחה המאמצת: ללמוד את אפיים, מצבם הנפשי ויכולתם הרוחנית של המועמדים. ועוד: רחוקות או בדידות אינה מצב משפחתי בלבד, זהו גם מצב נפשי. לפי הסדר הקיים, שהחוק אינו מציע לשנותו, וזוכה מי שמשלם יותר. והתשלום היא הבחינה הגונת. הייתכן? האדם המ' אמן חייב להיבדק כאדם ולא כמשלם. מי יעשה זאת?

ועוד עקרון, הילד אינו רפואה לאנשים, גם אם משיהו חושב כך. וטובתו היא לגדל עניינו ראשית כל.

יש לעשות הכל בכדי להקטין מידת האפשרות של טעות, אם כי היא עלולה להיות. הנה היה מקרה שאשה לקחה בנפשה מעצמת האחריות לגבי הילד המאומץ, ולא עמדה במשימה: נשטתה ונשתבשה והיה הכרח לבטל צו האימוץ. התדעו מה זה ביטול צו אימוץ לכל הצדדים? יש איפוא למדוד לא רק את הגיל והמצב המשפחתי של המאמץ, אלא גם את כוח העומס הנפשי, אם יוכל לשאת את משקל האהבה.

ועוד נימוק להקמת רשות מוסמכת: קורה שמשום מה צריך המאומץ לעזוב את בית המאמצים. לדוגמה: בוטל צו האימוץ, — אנא יפנה? כתוב בסעיף 18, כי ביטול צו האימוץ מחדש את התובות ואת הזכויות בינו ובין הוריו (או נכון יותר — אמו). זה כל כך פשוט? אוטומאטי?

רבותי, האם ויתרה על ילד. בינתיים בנתה את חיה. החוק סלח לה ואסף את פרי אסונה לבית המאמצים. המותר לו לחוק להתיר לה את לידה מניה וביה, כיוון שהאימוץ לא הצליח? התורה הסוציאלית הנה איננו חרדי? למה מותר לאם לתזור בה רק עד הינתן צו האימוץ ולחוק מותר לתזור בו בכל רגע אם נכשל ולא בנה בית למאומץ? חקו המנחה — טובת הילד — משתבש כאן. תבינו, אם הוא יהרוס את אושר האם — לא יהיה טוב לילד. אין כאן אוטומאטיזם, ולא ה' חייבות חרדי-צדית. אפשר להחזירו רק בהסכמת האם, ורק

ניתן צו האימוץ. מה כונת המחקק? אגיד בקיצור: כשהיא נערה הרה, הריהי מוותרת, ואילו כשהיא אם, היא עלולה גם להתחרט, וזה נכון. לפעמים היא צעירה מאד, לפעמים קלת דעת, לפעמים תמימה וקרבן של תרמית והבטחות, לפעמים דעת הקהל מטילה פחדה, וידועים מקרים שאפילו נשים נשר' אות העלולות ללדת לבעליהן חמישה חודשים אחרי החופה, מוותרות על חינוקן, אלה כמובן עלולות להתחרט, וטוב שה' חוק מגן עליהן. אבל הבה נשקול, האם אין גם חיוב בהס' כמה מוקדמת. האשה ויתרה, וכעת היא שסעה, יודעת כי הכל נגמר באופן חוקי, ללא שעוריה ציבורית וללא חיפוש אחר דרכים נוראות. יש חיוב בזה: הוא ימנע זריקת הוולד או דרך פלילית אחרת להיפטר ממנו. יש בזה כדי למנוע מעשי יאוש טראגיים אשר קרו, קורים ועלולים לקרות. ואילו סעיף 9 אומר: לא, אם יש סיכוי כלשהו שתתחרט — אין לקבל ויתור. אני שואלת: ואם לא תתעורר האהבה הזאת אחרי הלידה, מה תעשה האם בתיוקנה במשך שלושה חודשים? היא אינה יכולה להודות בלידתו לא להורים, לא לציבור ובוודאי שלא לחתן (אם יש לה), שהוא סיכוי חיה, למרות שנכשלה. אם כן, תשאיר את הילד בבית'מחסה מיוחד. ואם תשאירו בבית'מחסה מיוחד — התוכל לחזור ולחתום על ויתור? הרי עוברות אורח הן האמהות הללו. ובאין ויתור, אין אימוץ. כלומר אין בטחון בו, ונפרעת השלוה של המאמץ. וזה איננו לטובת הילד. למה לא לקבל את הסכמת ההורים, או האם, לפני לידת הילד או עם לידתו, בפרט שהיא רשאית לחזור בה מהסכמתה? הרי כתוב בחוק: "הורה רשאי לחזור בו כל עוד לא ניתן צו האימוץ". נעשה את חשבון הזמן: כתוב: לפחות ששה חודשים יהיה סמוך ליד שולחן המאמץ. ויש אומרים כי ששה חודשים בחייו של התי' נוק אינם מועד מספיק, כדי לעמוד על טיבו הנפשי וטיבו הגופני של הילד, וטוב להאריך תקופה זו. בכל אופן ששה חד' שים לפחות יחלפו עד לצו האימוץ: שלושה חודשים יהיה הילד בבית'המחסה. כלומר יש לאם זמן של תשעה חודשים לפני מתן צו האימוץ לבוא ולומר: "אינני מוותרת, אני חוזרת ב'". בוודאי, כאן יש מקום לשאנסטאי, יש מקום גם לניצול החוק כדי שמישהו יפרנס את הילד במשך תשעה חודשים ואחר-כך יחזירוהו ההורים לביתם, ויש אפשרות לפי החוק. למסרו שנית, כשהדבר נוח למישהו אחר ובקן אחר. עם כל המופלא שבדבר, אומרים בעלי נסיון, כי יש קוקיות בין האמהות, המוסרות אפרוחיהן לקנים זרים. מכאן המסקנה: צריך לסתום בחוק זה כמה וכמה סדקים שקוראים לגב' ולמנוע בעד אפשרות של ניצול החוק למעשים שלא ייעשו.

אם אחזור לנקודה ממנה יצאתי, האומרת שהקו המנחה הוא טובת הילד, ברור לי: טובת הילד דורשת להקטין תחנות מעבר מיותרות. תחנת המעבר המיותרת — היא התחנה של שלושה חודשים, לאחר לידתו של הילד. אני מציעה למחקק פסקה זו, בפרט שתמיד יש אפשרות להורה לחזור בו לפני מתן צו האימוץ.

הוא הדין לגבי סעיף 17, המדבר על מקרה שבית המשפט רשאי לבטל את צו האימוץ לפי בקשת הורה. ואין כל הדגשה בסעיף זה כי טובת הילד מכריעה לצד הביטול, אלא יש הדגשה כי "מן הצדק לעשות כן" (ולבטל צו אימוץ). יש לתקן סעיף זה ולנסחו לפי רוח החוק, שהקו המנחה שלו הוא — טובת הילד.

ועתה נחזור לסעיף 1, המתחיל בבקשת המאמץ ליתן צו אימוץ. בקשר המאמץ לצו אינה מהשלבים הראשונים בתהליך. בקשה זו היא השלב המסיים את הפרוצדורה. המאמץ יכול לבקש צו כאשר הילד הוא כבר בשרותו. אפשר

נשוי, או האלמן, או הגרוש, עומדת לנגד עינינו — טוב יותר לילד בית משפחה. ולכן הייתי מוחקת סעיף-קטן (3) בסעיף 3, כדי שבענין בודדים יידון כל מקרה ומקרה כשלעצמו.

בסעיף 21 אני מציעה כי דיון לפי חוק זה חייב להיות בבלתיים סגורות. אין בחומר משפטי הנוגע לחוק זה אלא גילוי סקרנות מובנת אך מיותרת, ולנידונים ומתדיינים הרי זו שפיכת דמים וכתם או צלקת לכל החיים. מה חשיבות שבטלנים ששעתם בידם יבואו לראות דרומה אנושית ולא על בד הקולנוע? הדברים חמורים מכדי שישמשו טרף למבטי עולם. על כן אני מציעה שבסעיף 21 ייאמר כי הדיון בבית המשפט יהיה בבלתיים סגורות.

ואסיים בדבר, שאינו שייך לגוף החוק, וטוב שישמע בהזדמנות זו: יש לתת את הדעת על שרשי הטעויות הטרם גיות, להקפיד בחינוך הבנות והבנות לחיי משפחה. להקפיד על חינוך הבנים והבנות לתיים משותפים, ללמדם כבוד לא של ולאם העתידה. יש להרבות בתחנות ייעוץ לבנות ולא מהות, ואחרון אחרון — אם האינסטינקט, החינוך והעזרה המוסרית יכויבו — שמא תתערב הרפואה למנוע עובדות באיבן?

אני מציעה להעביר את החוק לוועדה.

רות הקטין (אחזות העבודה — פועלי ציון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מניחה כי גם בערב גשום זה ודאי רבים היו רוצים להגיע לכנסת על מנת לשמוע דיון זה, כי רבים הם המעוניינים בשאלת אימוץ ילדים.

חברי הכנסת, לכל הדעות איחרנו מאד בהבאת חוק זה, כי הרי ענין אימוץ הילדים ידוע היה עוד מימי קדם ולעמים שונים כבר אז היה מסגרת חוקית למסד זה. כך, בחוק הרומי העתיק מצא אימוץ ילדים את מקומו בסעיף מיוחד שהיה כתוב בזו הלשון: "לא רק הילדים הטבעיים הם בר-שותנו, כי אם גם הילדים שאנו מאמצים אותם" — וכל מקרה, כבר בימי קדם, היה מובא לסידור לפני השלטונות דאוו.

גם בבל העתיקה, כבר בשנת 2285 לפני המנין המקובל, ידעה אימוץ ילדים. גם בימינו אלה, ברוב הארצות הנאורות קיים חוק אימוץ ילדים. לצערי הרב, דווקא מזינתנו, שהיא אמנם צעירה אך לא מפגרת, כה איחרה בענין גורלי וקובע כל-כך בחיי הילדים.

אמנם שמענו מפי השר שבתי-המשפט פיתחו כללים שלפיהם הם פועלים, אבל למרות זאת מכבר הכרחי היה הסדר תחקיקתי.

נזכור נא כיצד התנהלו עניני האימוץ עד כה. במקרים שונים פעלו גורמים שונים באימוץ ילדים. לא פעם הטיפול היה משמש מקור פרנסה למתווכים למיניהם. ובסופו של דבר במקרים רבים היה הענין מגיע למשרד הסעד כאינסטנציה אשר צריכה הייתה לחתום על מעשה מוגמר, — פוסט פאקטום, כאשר הילד כבר נמסר למאמץ. במקרים אלה כל תשומת-הלב של המבצעים מופנית לביצוע מהיר ולא לדאגה לתנאים טובים לילד ולמסירתו לילדים נאמנות. לא פעם אימוצים מסוג זה היו מסתיימים באופן טרגי מאד. ולרוב היה הדבר פוגע בילד, אך לא רק בילד. לא מועטים הם המקרים כאשר גם ההורים המאמצים, המשקיעים את כל אהבתם, את כל מרצם, את כל יכולתם כדי ליצור לילד בית, היו גם הם נפגעים קשה על-ידי כך שאימוץ הילד פתאום הועמד בסיוע שלהם, ויודעים לעצ' רנו מקרים רבים שהורים טבעיים היו מקבלים כסף מן המאמצים, כמן כן התפרסמו עובדות מסוג אחר: הורים אשר מסרו תינוק לאימוץ, כעבור כמה שנים תבעו אותו בחזרה וזה נעשה ממניעים אגואיסטיים וללא התחשבות לא בחי'.

אם הרשות המוסמכת תמצא דרך אינטימית ועדינה לנהל מגע ומשא עם זו שנאלצה לוותר על אמהות לפחות לגבי המאומץ. הקלות הזאת בה מחדשים את החובות והזכויות של האם שפטרה מהן — אינה מתקבלת על הדעת. זה מאד בלתי הגיוני. כל כך חסר הגיון, עד כי אתה נתפש למחשבה כי חסרה כאן מלה קטנה "לא", ש"הבחור הועצער" החסי' רה, אחרת קשה להבין את אי-עקביות החוק בסעיף זה. וגם אז, נשאלת השאלה: נכשל האימוץ — מי יקבל את הילד? — אם לא דווקא ההורים? מי? התשובה היא שוב: אותה רשות מוסמכת. עליה ללוות גם את הילדים במקומם החדש, לשמור צעדיהם, למשל, שלא יוציאו, חלילה, לחוץ-לארץ. לפעמים האם מעוניינת בכך. לפעמים האב, זוהי סתורה שמש' תלמת, והיו דברים מעולים. רשות מוסמכת מעין זו היא גם לטובת המאמצים. קורה שהילד אינו מוצלח, לא מתאים, לא בריא, כי אז יש גם למי להחזירו — לטובת שני הצדדים. ואין אפשרות כזאת כאשר קונים ילד. וכן נחוצה הדרכה למאמץ צים — מתי לגלות לילד וכיצד לגלות לילד כי מאומץ הנהו. זהו עולם ומלואו. אני חושבת כי צריך להתליט על איזו רשות שתטפל בכל הבעיות האלה.

העובדה שבתחקיקתנו משמשים בערבוביה חוקי אישות דתיים וחוקים אחריים חילוניים, ויש ביניהם סתירה, מחייבת להבהיר הבהר היטב כמה וכמה שאלות.

סעיף 3 אומר: אין אימוץ אלא על ידי איש ואשה יחד. אני מציינת בסיפוק, כי לא כתוב כאן זוג נשוי כדון. יכולה אני לתאר לעצמי כי גם אשה ידועה בציבור כאשתו, או אשה נכריה הנשואה ליהודי (שנישואיהם אינם תופסים לפי הדין) אף היא עלולה לבקש צו אימוץ לילד שנמסר לה, נמצא לה, או הנו ילד של בעלה היהודי, תקבל, או לא תקבל? ואין — האומנם ילד הילד אחר האם? ואם המאמצת היא עגונה, אבל ידועה בציבור כאשתו של פלוני, ואין להם גלדים, ונמצא להם בן את או אחות ומבקשים לאמצו כאיש ואשה יחד — מותר להם, או לא? האם חל עליהם סעיף 16, הקובע כי בית המשפט רשאי לבטל צו אימוץ, או לא? האם יפה כוחו לגביר? הם? לדעתי — לא.

ידוע בציבור זוג מאחת: הערים אשר נפרדו. באין ילדים לא מצאו טעם בחייהם ונפרדו. ולאחר שנפרדו תכפו געגועיהם והחליטו לחזור ולהינשא מחדש. ואז נתברר, שהוא כוהן והיא גרושה. ולא נישאו, אף לא נסעו לחוץ-לארץ כדי להתחתן, כי פטורות ממס נסיעות הן רק אותן הנשים היוצאות לקבל חליצה — רחמנא ליצלין. החלטות נחוצה להישאר יחדיו ולאמץ ילד. היינתן להם צו אימוץ? התינתן האפשרות ליצור קן חם לאדם צעיר? תשובתו — תינתן ותינתן. אם לעת עתה שולט במדינתנו ללא מצרים חוק נישואין דתי, אשר אינו הולם את תינונו ומשום כך שובר חיי מאות ועשרות נשים, אין להסתייף על כך בחוק זה על ידי מניעת אושרן. אם רוק ראו לאמץ, ודאי שגם עגונה או גרושה — היא ואישה — ראויים.

ולגבי הגיל: גיל המאמץ נקוב רק לגבי הבלתי נשוי, וזהו גיל מינימום. ומהו גיל מאכסימום? אילו היינו קור' אים לחוק — לא חוק אימוץ ילדים, כי אם חוק לאימוץ בנים, כי אז היה משמע ממנו גיל המאכסימום. כיוון שאימוץ בנים — פירושו בנים ולא נכדים. הגיל של המאמצים צריך להיות מתאים לגיל ביולוגי של ליהו והולדה.

אין טובת הילד צריכה לבית סבא, כי אם לבית אבא.

הלאה: הנני מטילה ספק בכשרונו של גבר בלתי נשוי, ולו בגיל 30 — לגדל תינוק וליצור לו תנאי משפחה. אם רב הביקוש על תהיצה, אם טובת הילד ולא טובת האדם הבלתי

לפי הנחיות קבועות מראש, אשר כוונתן טובת הילד וטובת הענין. ואז יהא הבחון, כי עניני האימוץ יתנהלו כשורה.

רצוני עוד להעיר כמה הערות לסעיפי החוק המוגש. לראשונה ביחס לסעיפים הקובעים את שירות האימוץ, כוונתי לסעיף 3 (3). בסעיף זה נאמר, כי המאמץ יכול להיות גם אדם שאינו נשוי, אך מלאו לו 30 שנה. לדעתי, כאן הכוונה יכולה להיות רק לאדם בלתי-נשוי החי במסגרת החברה הקיבוצית, כאשר יש לילד, בנוסף להורים, גם חברת ילדים ומטפלת מסורה הדואגת לו, ובמחיצתם הוא נמצא רוב הזמן. מסופר קני, אם בצורת חיים אחרת נשיג את המטרה. ספק אם בצורת חיים אחרת נוכל ליצור לילד בית חם, אווירה משפחתית נאותה, דברים שהם בעיקר החסרים לילד, ושעלידי אימוץ אנו רוצים ליצור.

לדעתי, יש לחזור ולבדוק את הנקודה הזאת, לא רק ביחס לאדם זר לא-נשוי, גם ביחס לאדם הקרוב קרבת דם לילד, פן נחטיא את המטרה על-ידי הצמדה מסוג זה.

אשר לסעיף 4 הקובע גיל מינימום לאדם הרשאי לאמץ ילד, יש צורך בחוספת שתגדיר בבירור גם את גיל המאמץ סימום של האדם אשר יכול לאמץ ילד. כי הרי לא ייתכן למסור תינוק לאימוץ לאנשים קשישים מאד. הדבר ברור מכמה וכמה בחינות, ואין צורך לפרט זאת. כאן, אנו מבוגרים ומשכילים די הצורך כדי להבין שלילד נחוצים הורים ולא סבא וסבתא.

חברי הכנסת, חשובה מאד תקופת הנסיון לפני הקביעה הסופית של האימוץ, והיא נקבעה בסעיף 6 לחצי שנה. אבל יחד עם זה יש צורך להבטיח דבר נוסף, היינו שיהיה עיקוב בתקופה זו אחרי קליטתו של הילד במשפחה. את התפקיד הזה צריך החוק להטיל על עובד סוציאלי, כי רק על יסוד עיקוב מצד אדם אובייקטיבי אפשר יהיה להעריך את מידת ההתאמה של שני הצדדים לאימוץ. הדבר צריך להיעשות על-ידי אדם בעל נסיון בשטח זה, כדי למנוע מקרים אומללים אשר הודו כרו על-ידי השופט העליון מר תשין.

מובן מאליו ששום אימוץ לא יוכל להיעשות בלי הסכמת ההורים, אם יענה כאלה ואם שניהם היו אחראים לחינוך של הילד. אבל ברוב המקרים מאמצים ילדים, אשר אביר חיה מפקירים אותם או אינם אחראים לחינוכם, והאם מבינה שונות לא יכולה לתגבם — ולא אפשר כאן את הסיבות, כי אין זמני מרשה לי זאת. כמו כן ישנם גם ילדים שנולדו מחוץ לנישואין ואביהם אינו ידוע. לאור המציאות שקיימים מקרים כאלה, צריכה לבוא בסעיף 7 הגדרה ברורה כדי שלא יהיה כל ספק כי במקרים כאלה מספיקה הסכמתה של האם, כי חיפושם אחרי האב יכולים לגזול חדשים ושנים, ומי יודע מתי יסתים ענין האימוץ. ייתכן שיש מקרים שיש לילד אפטרופוס, ואז צריך לקבל את הסכמתו. גם ביחס למקרים האלה יש להעיר ולהוסיף לחוק באותו סעיף. בכלל חשובים כאן יתר בהירות יותר זיוק, כי הענין מצד אחד חמור, ומצד שני — עדין מאד.

כמו כן יש להכניס יתר בהירות גם בסופה של סעיף זה (סעיף 7). אני מציעה כי במקום הכתוב: „אין צורך שההורים ידעו מיהו המאמץ” — ייאמר: „לא יימסר להורים מיהו המאמץ”. אני מסכימה להערתה של חברת הכנסת תלמי, המציעה כי לא יימסר למאמצים מי הם הורי הילד, והסיבה לכך היא אפשרות של החלטה אחרת ביחס לקשריו של הילד עם הוריו. הטבעיים עלולה להביא לידי אותן טרגדיות שכבר דיברתי עליהן.

ועוד הערה ביחס לאותה סוגיה והיא קשורה בסעיף 11 (1). חברי הכנסת, אני מציעה שיהיו ככל האפשר פחות סדקים ופרצות בחוק. הדבר חשוב בכל חוק, ובמיוחד בחוק זה. כי

גשת הילד ולא בהרגשת הוריו מאמציו. וכך מתחילה הטרגדיה של אותו ילד, שלגביו ההורים הטבעיים נעשו זרים ולהורים המאמצים היה קשור בכל נפשו ובכל מאוזה, ומהם צריך היה ללכת. על כך ועל אלה נכתבו פרקים נפלאים עד מאוד על-ידי כבוד השופט העליון מר חשין, והייתי מייעצת לחברי הכנסת לקרוא פרקים נפלאים ומשכנעים אלה.

אין ספק שהעדר חוק האימוץ מכניס אנדרלמוסיה לא רק בחיי ילדים ומשפחות רבות. המצב הזה גורם לטרגדיות איומות לאורחי מדינתנו. אמנם אין הדברים מתפרסמים, ומשום כך גם אינם מגיעים לרחבי הציבור, אבל הדבר נוגע למאות ילדים ומבוגרים.

והנה האנדרלמוסיה באימוץ ילדים הניעה עוד בשנת 1952 רבים מחברי הכנסת ומכל הסיעות, פרט לסיעה הדתית, לתבוע חוק בענין זה. והודות לכך הוגשה על-ידי משרד המשפטים הצעת חוק לממשלה, אך דוקה שבגלל לחץ הסיעה הדתית נגנזה הצעה זו ולא זכתה לדיון. והנה בשנת 1955 פורסמה הצעת חוק היחיד והמשפחה, שכמה פרקים ממנו כבר הובאו לקריאה ראשונה לכנסת, אבל לא ברור מדוע דווקא ביחס לפרקים אלה הפיגור כה רב בהבאתם לקריאה שניה ושלישית, והרי כה רבה חשיבותם מבחינה חברתית וסוציאלית.

מכל ההצעות שבחוק היחיד והמשפחה, רק חוק אחד בלבד נתקבל. הוא חוק השמות. צדק שר המשפטים שבחוק השמות, כמו בחוקים שונים אחרים, מכירים בזכויותיו של הילד המאומץ, אולם לצערי לא בכל זכויותיו.

והנה, הפעם הובא מתוך הצעת חוק היחיד והמשפחה סרך — „הורים וילדים”. כבר ציינו הקודמות לי, כי בפרק הזה עוברת כחות השני הדאגה לילד, דבר שחסר עד כה בפרוצס האימוץ. כן נקבע בחוק זה יסוד חשוב נוסף, והוא, שכל ענין האימוץ יתרכז רק בסמכותו של בית-המשפט האזרחי. אלמנ שר המשפטים הביא לנו הערב סטאטיסטיקה, שהיה בה כדי להראות, כי לא רבים היו המקרים שפנו בענין זה אל בית-המשפט הרבני, ובכל זאת מספיקים גם המקרים המעטים האלה כדי להכניס איהבנות איהבדים.

יחד עם זאת, רצוני להצביע על כמה ענינים אשר מצריכים תיקון, או חסרים בהצעת החוק.

קודם כל יש לקבוע כלל — וחברות הכנסת שקדמו לי עמדו עליו לא במקרה — אשר צריך להיות בראש החוק ביחס להקמת רשות מוסמכת שתרכז בידיה את כל עניני הארמוץ. עד כה עסקו בכך גורמים שונים אשר פעלו על דעת עצמם בטיפולם במאות ילדים מסוגים שונים, ילדים אשר נולדו מחוץ לנישואין וגם ילדים אשר להם אב ואם חוקיים אבל שייכים לשכבות העוני, מטופלים בילדים רבים, אשר בגלל מצבם הכלכלי הקשה נאלצים לא פעם למסור את הילד הצעיר לאימוץ כדי להיטיב את מצב שאר הילדים במשפחה. יש עוד מקרים שונים ומשונים.

המדובר אפוא במאות ילדים אשר הטיפול בהם היה בצורה ובדרך שכבר ציינתי בדברי הקודמים, מתוך רצון לסיימ מהר את ענין האימוץ. לעתים קרובות המטפלים אף לא היו מעוניינים לדעת איך צריך לטפל בכך, מה הם דרכי האימוץ, איך לתאם בין שני הצדדים, כי לא זה היה עיקר ענינם. עיקר ענינם היה הפרנסה שבכך, וכדי למנוע כל זה, הכרחי לקבוע בראש החוק קיום רשות מוסמכת שרק תבוא במגע עם האם או ההורים מחד גיסא, ועם המשפחה המאמצת מאידך גיסא, וכן עם בית-המשפט. ולרשות זו תהיינה שלוחות, אשר תעזורנה לה במידת הצורך בכל הטיפול. לדעתי, את השלוחות צריכים להוות עובדים סוציאליים שיעבדו

כיום אי אפשר לאמץ ולכן החוק הזה בא להציל את האימוץ. החוק הזה יגביל אבל לא יציל את האימוץ. ואם כיום מחכים מאמצים ולא מאומצים, ייתכן שהחוק הזה יגדיל את התור, מפני שיקט יותר זמן, אבל אין זאת אומרת שהחוק הזה בא להציל את האימוץ.

אני גם חולק על דברי שר המשפטים שאין הסדר חוקי בפני בתי הדין, ופה — יסלח לי שר המשפטים — הוא סתר את עצמו. הוא אמר, מצד אחד, שאין אימוץ במשפט העברי ומשום כך בבתי הדין יש כזה מעט מקרים של אימוץ, ויחד עם זה אמר: מדוע יש כל כך מעט מקרים? — מפני שיש פסקי דין של שופט אנגלי, מלפני קום המדינה (דומני השופט קרי בחיפה) אשר אמר כי דרושה הסכמת המבוגרים, והסכמת האפוטרופוס אינה מספיקה. אם כך, יכול היה שר המשפטים להסיק את המסקנה מדוע יש מעט מקרים בפני בתי הדין: מפני שיש פסקי דין שמפריע לזה, מפני שיש פסקי דין שאינו צודק, וכל המשפטים טוענים שזינו צודק. אני בטוח שיבוא יום וישונה בבית המשפט העליון, כאשר הענין יגיע אליו, ובעצם כבר אמר פעם בית המשפט העליון שזה לא נכון.

אכן, אין זה מקרה. ההורים היו רוצים מאד ללכת לבתי הדין, והמאמצים והמאומצים היו באים בחשק לבתי הדין, כי הם יודעים ששם הם מקבלים טיפול לא פחות טוב מאשר בבית המשפט. אבל מה לעשות כשלא נותנים, מצד אחד אומרים: לא באים; ומצד שני לא נותנים. אם לא נותנים גם לא באים. תתנו — אז יבואו.

הצעה זו באה לשנות בהרבה את המצב החוקי הקיים ביחס לדיני משפחה, והחוק הזה גוגע ופוגע בדיני משפחה ואישות המחייבים בארץ, ולכן אני תמה ששר הדתות, הממונה על ביצוע חוקי האישות, איננו כאן; יבוא הנה, יקשיב לחיכות ויטפל קצת בענין הזה.

אם כן, רבותי, שר המשפטים מתעלם — או שלא הכינו לו את החומר הדרוש — כדי לבוא לידי מסקנה שהמצב הקיים במשפט העברי הוא אחר מכפי שתוארו הוא לפנינו. לא נכון שהמשפט העברי אינו מכיר באימוץ. ההיפך הוא נכון, אלא שיש שיטת אימוץ אחרת. יש בכלל שתי שיטות אימוץ בעולם וכל היתר עומדות באמצע — שיטת האימוץ הרומית ושיטת האימוץ העברית.

אחד מחברי הכנסת הזכיר פה בהתלהבות את השיטה הרומית כדוגמה, השיטה הקיימת זה אלפי שנים במשפט הרומי, ושנאמנה צריכים ללמוד ממנה. אנדי בקיצור נמרץ מהי השיטה הרומית ומהי השיטה העברית.

לפי השיטה הרומית המשפחה היא יחידה חוקית, ליגא לית, לא טבעית כי אם חוקית. העיקר במשפחה הוא patria potestas, לו הסמכות של אב, הוא ראש המשפחה והוא קובע מי שייך או אינו שייך למשפחה.

חנן רובין (מפ"ם):

אני מצטער, אבל התיאור אינו מדויק.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

הקשב הלאה, עד הסוף, ותראה כמה הוא מדויק.

חנן רובין (מפ"ם):

patria potestas — זה אינו מדויק.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

שמע עד הסוף. הוא יכול להוסיף ולגרוע מן המשפחה, הוא יכול להוסיף גם מבוגרים, לא רק קטנים, ויש לו שני

הרי מגמת האימוץ היא ליצור משפחה לילד המקופח, משפחה טבעית, וכן להעניק לו סטאטוס של ילד טבעי. הדבר צריך להיות בכל מקרה של אימוץ. וכאן עלידי סעיף קטן (1) נותנים לבית המשפט אפשרות לבטל (שהרי כתוב „אם ימצא לנחוץ“) את הכללים החשובים הקיימים בסעיף 11, אשר לפי הם הילד המאומץ מנתק את כל קשריו עם הוריו הטבעיים, ונוצרים ביניהם — בין המאומץ והמאמצים — יחסי משפחה בכל. סעיף קטן (1) מעמיד את הקטין במצב לא-ברור ביחס להשתייכותו המשפחתית, והוא הדין לגבי עתידו, ומשום כך יש למחוק אותו.

ואשר לצרביניים שבית המשפט יכול לתת במקרה שהוגש בקשה לאימוץ — הרי תקופת שנתיים נראית בעיני כתקופה ארוכה מדי כדי להחזיק ילד וגם משפחה במצב בלתי-ברור עד לסיכום, בין לחיוב ובין לשלילה. אני חושבת שמספיקה תקופה של שנה כדי לבדוק ולברר ואף לסיים את הפרוצדורה. אגב, יש להבטיח בחוק סודיות מוחלטת ביחס לכל ענין הכרוך באימוץ. הסודיות צריכה לחלוט גם על בית המשפט, על תיקי האימוץ וכיוצא בזה, ומשום כך צריך בסעיף 21 להחליף את המלה „רשאי“ במלה — „חייב“.

אשר לביטול האימוץ — זהו אקט חמור, והוא יכול להרע עשות רק כאשר טובת הילד דורשת זאת ולא בשום מקרה אחר.

ובסיכום, בחקיקת חוק זה תעשה הכנסת מפעל אנושי בעל חשיבות ראשונה במעלה, אשר ימנע ממאות ילדים והורים מאמצים סיבוכים קשים. החוק מחייב דיון קפדני ומפריט בחודש כדי למנוע כל תקלה; אבל כדי להשלים את המלאכה, הכרחי למצוא בחוק זה דרך לתקן את המעוות שישנו בחוק הירושה, בסעיף 19 הנוגע לילדים מאומצים, והרי המדובר הוא בשני המקומות באותו הענין, ומשום כך גם בהזדמנות הזאת הוא ניתן לתיקון, ואם זה ייעשה בחוק זה, גידע שהילד המאומץ לא יופלה בשום דבר מכל ילד טבעי. ברור שאני מציעה להעביר את החוק לתועדה, תוך בקשה לסיים את הדיון עליו בהקדם האפשרי.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, שר המשפטים הביא לנו היום חוק חשוב מאד, חוק הנוגע לדיני משפחה. אולם עלי לומר כמה מלים כהקדמה, שאינני מסכים עם שר המשפטים אשר אמר שחוק זה בא למלא חלל ריק שקיים לכאורה, שחוק זה לא בא להשלים מצב תחיקתי קיים, אלא בא לחדש. דומני שהשר לא צדק בדבריו אלה. אין זה נכון שכיום אנו פועלים בחלל ריק, הנכון הוא שגם כיום אפשר לעשות אימוץ כדך, ואין כל קושי בכך, אפשר לעשות זאת בבתי הדין ובבתי המשפט. ואם החוק בא לחדש, הרי הוא מחדש דברים רבים, וראשית כל — בהכניסו הגבלות בחוק, הואיל והיום בית המשפט חפשי לגמרי לעשות את האימוץ לפי רצונו ולאשרו לפי רצונו, והוא הדין לבית הדין — הרי בא החוק להכניס ראשית כל כמה הגבלות, אבל קודם כל צריך לדעת שאין כיום מצב של אכסילוס; כיום אפשר לעשות זאת בצורה מסודרת, אלא שהחוק בא להסדיר כמה בעיות.

ראשית כל הוא בא לתת הנחיות לשופטים ולהגביל אותם. שר המשפטים ציטט מס פסקי דין של בית המשפט העליון, שהם דרשו הצעת חוק כזאת; אבל היה זה לא מפני שאין להם סמכות אלא מפני שהרגישו שיש להם יותר מדי סמכות ואמרו למחוקק: תן לנו הנחיות מה לעשות, למה אתה משאיר הכל בידינו? מדבריהן של כמה מחברות הכנסת נתקבל הרושם כאילו

חנן רובין (מפ"ס):

ההבדל הוא בכך שזה אינו אימוץ אלא גידול.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,
המזרחי—הפועל המזרחי):

הבסיס החוקי — המשפט המאטריאלי — של המשפט העברי היא ההלכה במסכת כתובות, ק"א, ע"ב, משנה. זה לא היה קיים במשפט הרומי, ואילו לא האדופציה והאדרוגציה אף לא היו יכולים לעשות זאת. גם ההלכה באבן העזר ק"ד ובחושן משפט, סימן ס', קובעת: "כל אדם יכול להתחייב לזון את בן אשתו, או לזון את חברו", וחייב זה מחייב אותו ועובר וחל גם על יורשי המתחייב. חובה זו היא ללא כל תמורה. יכול אדם להתחייב וברגע שהוא מתחייב, זה מחייב אותו לתקופה בה התחייב, או אם התחייב לכל ימי חייו — החובה היא לכל ימי חייו. החיוב הזה עובר גם ליורשים וחל גם על העובד. זהו הבסיס ההלכי המשפטי לאימוץ. יכול אדם לאמץ, וברגע שאימץ תלות עליו כל התובות שקיבל.

ההבדל בין השיטה הרומית והעברית הוא: בשיטה הרומית מטרת האימוץ היא למלא רצונו של המאמץ, והאינטרס הוא ממילא האינטרס של המאמץ, וזהו העיקר, ומכאן גובעים כל הדינים שבחוקה הרומית. דינים שעברו גם לשיטות רבות של המשפט המודרני, שגם בהן המגמה העיקרית היא טובת המאמץ. בארצות אלו נהפך האימוץ לענין של קניית ילדים, הביא לשוק שחור של ילדים; משפחה שאין לה ילדים או משפחה שאיננה רוצה ללדת ילדים — ואלה הם רוב המקרים — ואחרי כן משתוקקת לגדל ילד, קונה ילד ומאמצת אותו. כאשר עיבדו את החוקים האלה, עמדה לנגד מעבדי החוקים טובת המאמץ, מה הוא יפיק מכך.

במשפט העברי המטרה הפוכה היא. המטרה היא — טובת הילד, וזוהי המטרה העיקרית. קבלת יתום לגידול היא אקט של חסד, של צדקה.

דבורה נצר (מפ"ס):

במקרה זה גם מוסד לילדים, גם ביתיותמים.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,
המזרחי — הפועל המזרחי):

נכון.

אנגליה, אשר רק לפני שנים מספר קיבלה את חוק האימוץ שלה, מתלבטת עכשיו בענין זה, היא רוצה לשנות את חוק האימוץ שקיבלה. ועדה מיוחדת משנת 1954 עיבדה דו"ח, ובו באה לידי מסקנה שמטרת האימוץ צריכה להיות טובת הילד, שצריך לזנוח את השיטה הרומית וללכת בשיטה הקרובה מאד לשיטה העברית.

ומכאן, כמובן, תוצאות מעשיות מרובות. אם התפקיד העיקרי של האימוץ הוא טובת הילד, עדיין אין פירושו שצריך להרוס את המשפחה הטבעית ולבנות משפחה חדשה. לא זו הבעיה, הבעיה היא טובת הילד, ומכאן גובעות הרבה תוצאות מעשיות.

לפני שאעבור לציון התוצאות המעשיות, אעיר עוד הערה. מדוע המשפט המודרני בארצות רבות, לא בכלן, קיבל את השיטה הרומית? — מפני שתוקי האימוץ בארצות רבות היו תופעת לוואי של גישה נפסדת למשפחה, תופעת לוואי לרצון המשפחות לא ללדת ילדים. הואיל והיו משפחות מחוסרות ילדים, לא מפני שלא היה באפשרותן ללדת ילדים אלא מפני שלא רצו בכך, והן רצו אחר כך לאמץ ילדים, נתקבלו חוקי אימוץ. ומשום כך לא המשפחה הטבעית עניינה אותם, אלא המשפחה החדשה.

אמצעים לכך. האמצעי האחר עליי adrogatio, זה ביחס למבוגרים; כך הוא יכול להוסיף משפחות שלמות, הוא יכול לספח את המשפחה עליי adrogatio; והוא יכול לספח קטינים, שקוראים להם personae alieni iuris עליי adoptio.

יצחק בן אהרן (אחדות העבודה — פועלי ציון):
זה היה ברומא או בירושלים?

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,
המזרחי — הפועל המזרחי):

ברומא. עליי adrogatio הוא יכול להוסיף אנשים מבוגרים, personae sui iuris, ועליי adoptio הוא יכול להוסיף personae alieni iuris, כלומר קטינים.

מנין זה בא? — זה שרדי העבדות, הוא קונה את האדם לגמרי, זה ענין של שארית העבדות, ומשום כך כאשר הוא קונה אותו, בין עליי adrogatio ובין עליי adoptio, האדם הזה מנותק מהמשפחה הקודמת, הוא מתקבל למשפחה החדשה וחלות עליו כל תובות המשפחה החדשה, לרבות איסור חיתון עם קרובי המשפחה החדשה —

שמשון יוניצ'מן (תנועת החירות):

כל כך רחוק שר המשפטים אינו מתכוון.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,
המזרחי — הפועל המזרחי):

— וניתוק גמור מהמשפחה הטבעית.

לעומת זה במשפט העברי קיים גם כן אימוץ בנים, אלא שיש הבדל נובק ויורד עד תומו המחשבה ועמקי הרוח הלאומית של עם ישראל. המשפט העברי, בדרך כלל, אינו מכיר את היחסים המשפחתיים המלאכותיים ואינו גורס שעל ידי מעשה פיקטיבי אפשר ליצור יחסים של אב ובן, בין אנשים זרים, שיהיו דומים לגמרי לאלה שבין אב ובן טבעיים, שיהיו זהים עם אלה של הורים וילדים טבעיים. ההבדל הוא בזה שהמשפט העברי משאיר לטבע מה ששייך לטבע ומשאיר מלאכותי מה שהוא מלאכותי.

בדרך כלל במשפט העברי גם לא היה אותו צורך, מפני שהמשפט העברי אינו מכיר בילדים בלתי-חוקיים. ההכרה בקשר הטבעי חזקה כל כך, שאין בו ענין של ילד בלתי-חוקי, גם הממזר הוא ילד חוקי לכל דבר, לרבות ירושה, וממילא לא היה לעמנו אותו צורך שהיה אצל עמים אחרים, לשאוב מן המשפט הרומי.

אולם אין זאת אומרת שאימוץ אינו קיים. אנו מוצאים אותו בתורה בשמות שונים: "ויהי לה לבן (משה) (שמות ב')"; "וילד בן לנעמי" (רות ד', י"ז); "ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת" (אסתר ב', ז'); ובתהלים פ"ט, ט"ו, נאמר "ורעל בן אצטת לך".

אחד הרבנים מגדיר את יחסי האימוץ כנ"ל: "מתגדל אצל אחר וזה קוראו אב, והוא קורא לו בן, שזה נחשב אצלו כאילו ילדו ממש" (ספר "שאלות יעקב" — ח"א, סי' קס"ה) — וזה בעקבות דברי הגמרא: "כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" (מגילה י"ג, ע"א). ההבדל הוא רק בזה שהוא כאילו ילדו.

דבורה נצר (מפ"ס):

ההבדל הוא ב"כאילו".

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,
המזרחי—הפועל המזרחי):

מפני שהוא באמת אינו ילדו אלא רק "כאילו".

סמכות לבתי-המשפט, ולבתי-הדין, שילמדו את הבעיה הקונקרטית, ואז ידעו אינו תנאים עליהם להכניס להסכם. והרי זה ענין של הסכם, של קביעת תנאים, ואת כל זה יש ללמוד.

אני נגד הוצאת הסמכות מבית-הדין. אינני מבין לשם מה נחוץ הדבר לשר המשפטים, לממשלה או למישהו אחר. כיום יש לבית-הדין סמכות מקבילה, סמכות מתוך ברירה. זה המצב של היום. אם הצדדים רוצים — הם יכולים ללכת לבית-הדין. מה איכפת למישהו לתת את האפשרות הזאת למי שרוצה ללכת לבית-הדין? אלה הם עניני משפחה. ענינים כל-כך אינטימיים. יבחר לו כל אחד לאיזה בית-משפט הוא רוצה ללכת. מדוע גשלו ממנו את האפשרות הזאת?

אני יודע יהודים דתיים שיש להם הרבה יותר אמון לבית-הדין, לבית-הדין פה הוא יותר מבית-דין, הוא אבי היתומים, הוא צריך לייצג. אין זה רק ענין של פסק-דין יבש ולא יותר. משום כך אני בעד הענקת יתר סמכות לבית-המשפט וגם לבית-הדין. אני יודע שלבית-הדין יש יחס אבהי לענין זה. סמכות ייחודית יש לבתי-הדין השרעיים, אני מוכן להשאיר להם את הסמכות הייחודית. אבל מכל שכן שאין לשלול את הסמכות המקבילה, סמכות מתוך ברירה, ומדוע לשלול מהם את האפשרות הזאת? מדוע לכפות על כל יהודי שלא יוכל ללכת לבית-דין שאליו שייכים דיני אישות? והרי זה קשור פעמים רבות בדיני אישות.

בבה אידלסון (מפא"י):

האם החוק שולל זאת?

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

החוק הזה שולל זאת, כי הוא מבטל את סעיף 51 של דבר המלך במועצתו.

חנן רובין (מס"ם):

האם בית-דין דתי ידון לפי חוק הכנסת בעניני אימוץ?

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

אתם יכולים לחייב זאת. שנית, אני אומר שיש לתת להם את הסמכות לדון לפי שיטת המשפט העברי; היא מאד מפותחת.

חנן רובין (מס"ם):

אז יהיו שתי שיטות?

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

מה זה איכפת לך? מדוע לא לתת בענין כה אינטימי, כה נפשי וכה אינטימי, אפשרות לאנשים ללכת לבית-דין?

הי"ר ב. מינץ:

השאלות תבוררנה בוועדה.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

חברת-הכנסת חלמי הזכירה פה את הענין של הבדלי דתות. אני בהחלט בעד זה שצריך להיות כתוב בחוק שאפשר יהיה לאמץ רק בן אותה הדת. היה פה לא מזמן מקרה של ילדה בדואית, שיהודי רצה לאמץ אותה. בית-המשפט עמד על כך שהוא לא יאמץ אותה. שצריך לאמץ אותה אדם בן אותה העדה. רבותי, אנחנו נגד חטיפת ילדים, כמו שאנחנו נגד זה שיחטפו ילדים מאתנו. ואני יכול להביא לכם דוגמות ממדינות רבות בארצות-הברית, ואזכיר רק את דנור, אלינור, מרילנד, ניו-יורק, ניו-ג'רסי, אוהאיו, פנסילבניה — בכל המקומות הללו יש אותו הקריטריון, שאפשר לאמץ רק ילד של אותה הדת.

אולם אם נלך בדרך של המשפט העברי, שלפיו צריך לדאוג לטובת הילד, אך יחד עם זאת צריך לשמור על העיקרון של שלמות המשפחה והתא המשפחתי, הרי מכאן נובע שלא צריך לשאוף לניתוק גמור בין הילד המאומץ לבין המשפחה הטבעית, לא צריך להרוס את העיקרון של "כבוד את אביו ואת אמנו", שהם ההורים הטבעיים. אפשר להוסיף, אבל לא צריך להרוס. תוך כדי דאגה לטובת הילד, שירגיש עצמו בטוב במשפחה החדשה, לא צריך לנתק לגמרי את הקשר שלו עם משפחתו הטבעית ולהשכיח אותה ממנו.

מובן שאינני מקבל אף אחד מהתיקונים שהציעו חברי הכנסת, להשכיח מהילד המאומץ את משפחתו הטבעית, לדאוג שלא ייזכר לו מי הם הוריו הקודמים. אציע בכיוון זה תיקון נים בעת שנדון בהצעת החוק בוועדה, כי גם הצעת הממשלה בענין זה מרחיקה לכת. לא אכנס לפרטים, אולם אני בעד זה שהילד המאומץ יקבל זכות נחלה במשפחה המאמצת, אבל נגד זה שישללו ממנו את זכות הירושה במשפחתו הטבעית. אני נגד זה שיבטלו את זכות הסעד, את חובת המזונות וכיבוד פרנסת ההורים הטבעיים, הקודמים.

רבותי, רצוני להדגיש: אל תחזו תמיד לדוגמה את המשפחה ההרוסה; קחו לדוגמה אף את המשפחה הגורמלית. אני יודע על מקרים רבים כאלה, כי אני עוסק שנים רבות בעניני אימוץ.

יצחק בן-אהרן (אחדות העבודה — פועלי ציון):

באותה הרוח?

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

אני חושב שעדיין אינך מתמצא בעניני אימוץ בכלל.

יצחק בן-אהרן (אחדות העבודה — פועלי ציון):

בענינים אנושיים אני מתמצא.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

אני פועל באותה רוח שאני חושב אותה לטובה ביותר ולגנונה ביותר.

אביא רק דוגמה אחת: אני מכיר משפחה בישראל שהיו לה שני ילדים ושהיתה במצב כלכלי קשה. אבי המשפחה בא אלי וסיפר לי שקרובי משפחתו בחוץ-לארץ רוצים לאמץ את ילדתי, והוא התייעץ אתי בענין זה. יעצתי לא לעשות זאת אמרתי לו: אני רואה שאתה אוהב מאד את ילדתי, אתה אוהבת אותה, למה לך למסור אותה, אחר כך תסבלו מכך, אני מוכן לעזור לך ונעשה כל מאמץ על-מנת שתמשיכו להחזיק בילדתיכם. האב לא שמע בעצתי ומסר את הילדה לאי-מוץ. הילדה גדלה, יפהה ולא מזמן גם ביקרה בארץ. נפגשתי עם שתי המשפחות, אני מכיר אותן. אני אומר לכם שקשה לי לראות את הטרדינה הזאת של אותם ההורים שמסרו או לאימוץ את הילדה, ועכשיו אינם יכולים לקבל אותה בחזרה. ממש טרגדיה. ולכן אל תחזו תמיד רק מקרה אחד קיצוני, הסתכלו במכלול הבעיות.

חנן רובין (מס"ם):

אין זה קשור בשום שיטה משפטית.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית,

המזרחי — הפועל המזרחי):

ברור שבכל שיטה משפטית יכולה להיות טרגדיה. אני מדבר על אלה שרואים רק צד אחד של המטבע.

אם כן, רבותי, משום כך אני תומך יותר בשיטה להשאיר את הסמכות בקביעת התנאים ביד בתי-המשפט ובתי-הדין, אני נגד נוקשות של תנאים. אני נוטה להענקת יתר

— חוק אימוץ ילדים (ורחפטיג, מינץ, יוניצ'מן, הקטין) : חוק פנקס הבוחרים לכנסת (תיקון) (מינץ, אזניה, רובין) —

הצילו את הילד, נקשרה נפשם בנפש הילד. הלכנו עם משל-חות וטענו, הלכנו מאחד לשני ופדינו ילדים, ובמקום שהדבר היה אפשרי, שילמנו כסף ; במקום שהדבר היה בלתי אפשרי — נתקלנו במלחמה חוקית משפטית עם מדינות. ובמקומות רבים הפסדנו. הפסדנו משום שאמרו לנו : ההורים המאמצים קודמים.

היום אני עוד קצת מטפל בזה. כיום זוהי כמובן מלחמה אבודה, אבל עדיין יש בהולנד 500—600 ילדים, שאנחנו יודים עים עליהם, יש לנו רשימות. כיום הם כבר לא ילדים. בצרפת, בלגיה וארצות אחרות יש כמה אלפים כאלה. בארצות אירופה, לרבות בארצות כמו אנגליה ושווייץ — שלשם אמנם לא הגיעו הנאצים, אבל היו שם הפצצות והעברות ממקום למקום — איבדו העם היהודי אלפי ילדים, משרידי הניצולים. וכאשר מזכירים לי ביטוי כזה כמו גזילת ילדים, אינני יודע מלחמתו של מי עלינו ללחום : מלחמה של המשפחה הטבעית או מלחמתם של המאמצים. אני אומר לכם, רבותי, כשאנו מעבדים חוק של אימוץ —

רות הקטין (אחדות העבודה — פועלי ציון) :
אנו מדברים על מאמצים יהודיים ועל ילדים יהודיים.

זרח ורהפטיג (המפלגה הדתית-לאומית, המזרחי — הפועל המזרחי) :
דיברו פה לא רק על יהודים, אלא היו הצעות שיכולים להיות גם בני דתות שונות וכו'.

— כשאנו מעבדים חוק של אימוץ, עלינו לדאוג להביא בחשבון את כל הצדדים, ולכן צריך לגשת לענין זה בזהירות רבה ולא מתוך עקשנות יתרה ולא מתוך חשדנות יתרה.

היו"ר ב. מינץ :
אנו מפסיקים עכשיו את הוויכוח על חוק אימוץ ילדים.

ה. חוק פנקס הבוחרים לכנסת (תיקון), תשי"ט — 1959 *

הצעת חברי-הכנסת ב. אזניה, י. בדר, ע. איכילוב, נ. ניר-רפאלקס וח. רובין

היו"ר ב. מינץ :

אנו עוברים לסעיף כ"ב בסדר-היום : חוק פנקס הבוחרים (תיקון), תשי"ט—1959, הצעת חברי-הכנסת אזניה, בדר, איכילוב, ניר ורובין. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת אזניה.

ברוך אזניה (מפא"י) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. על דעת נציגי כל הסייעות בכנסת בתוך ועדת הפנקס — גם על דעת נציגי אותן הסייעות שלא הספקתי לראותם כאן — על-מנת להתחייבם על הצעת החוק — הריני מביא הצעת חוק לתיקון חוק פנקס הבוחרים. חוק פנקס הבוחרים עוסק, כמו חוק הבחירות, במרעידים, והמועד שנקבע לפעולה הבאה לאישור אזורי הקלפי עלידי ועדת הפנקס הוא : לשנים רגילות, לא שנות בחירה, 15 יום, ולשנים שבהן נערכות בחירות — שבועה ימים.

חנן רובין (מפ"ם) :

רק לשנה זו שבועה ימים.

ברוך אזניה (מפא"י) :

כן.

החבר לנו שאין אנו יכולים לעמוד בחומרה זו של שבועה ימים. מפני שאם נעמוד לפי אות החוק — כבר ביום חמישי בערב צריך לסיים את הפעולה הזאת שעליה כתוב בחוק : לא יאוחר משבועה ימים. אם נסיים באותו יום חמישי הקרוב בערב, הרי הסייעות אין באפשרותן לראות את החומר של חלוקת אזורי הקלפי.

הישיבה ננעלה בשעה 20.15.

(* נספחות.

ההצעה להעביר את חוק פנקס הבוחרים לכנסת (תיקון), תשי"ט—1959, להעדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר ב. מינץ :
הישיבה נעולה.

אני מעמיד את ההצעה הזאת להצבעה.

ה צ ב ה